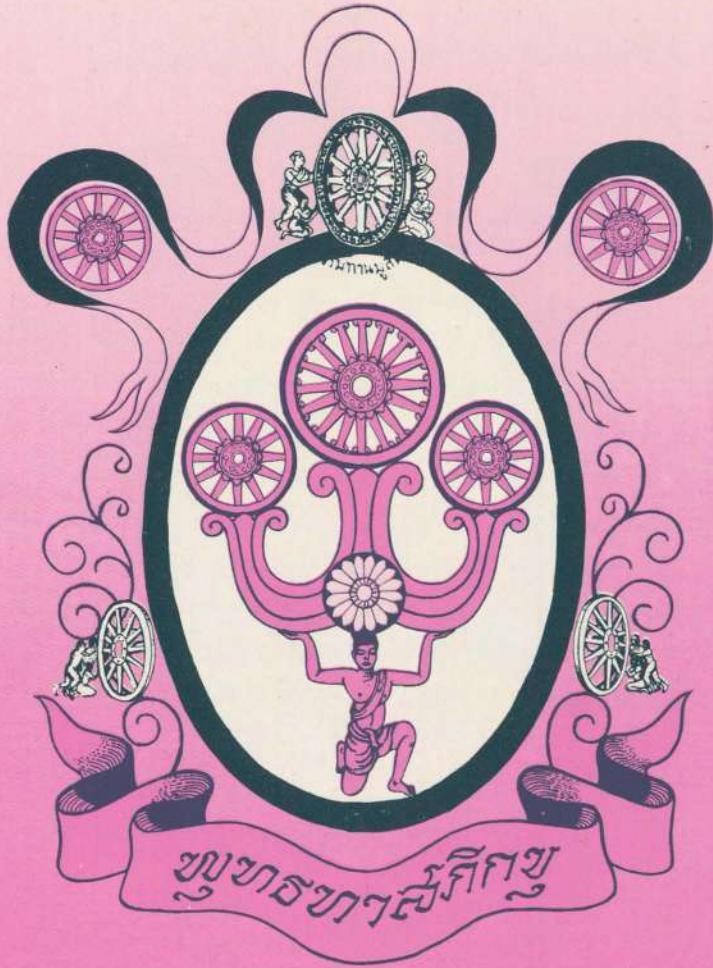

ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด.

[ชุดหมอนต์อ อันดับ ๔๔]

อุทิศนา

จักรธรรมะมัลย์	จะหมั่นท้าวทั้งราชาตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อย่าง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้ลวลู่สู่เดรัจฉาน ฯ
จะทักขันทนทั้งคนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกมองผ่องพินัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศท้าวทั้งราชาตรี ฯ

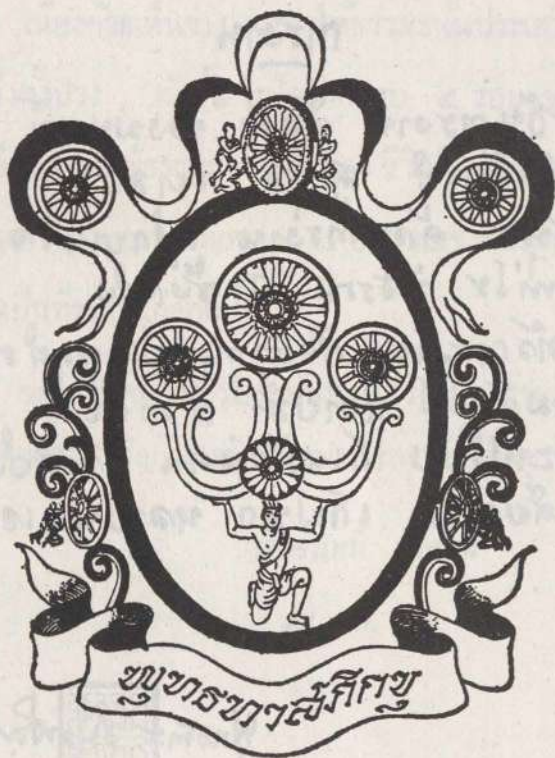
พ.ท.

๒๕๒๓

ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด.

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๔๙]

ศรัทธาบริจาค

ของ

ทันตแพทย์หญิงเจือจันทร์ คงศักดิ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

จดหมายเหตุพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

[๗๖] บัญชี - อภิธานศัพท์

การงาน

อันการงาน คือคำ ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สิ้นสุด อย่างสงบ
ดีสหนัก อดทนทำงาน เป้าหมาย
ไม่แพ้ใคร รู้ธรรม วิชา ซึ่งควร

ตัวการงาน คือตัวการ ประพฤติธรรม
พร้อมกันไม่ หลุดสั้ว มีค่า
เห็นจะเปรียบ ก็เหมือนคน หนีลาบยั้ง
หนักเด็กลอว้าง เก็บพก หลายพกเอา ๕

วินอม พิน

กรมศิลปากร

๒๕๒

จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร

๒๕๒ ๐๐๐ ๖ ๒๕๒๖ : ๖ หน้าพิมพ์

๒๕๒๖ ๒๕๒๖ ๒๕๒๖

เนื่องด้วยเห็นว่า การให้ธรรมะนั้นประเสริฐกว่า
การให้สิ่งทั้งปวง ดังนั้น ในโอกาสครบ ๕ รอบแห่งอายุ
ข้าพเจ้าจึงได้จัดพิมพ์ธรรมบรรยาย เรื่อง 'ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด'
ของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เพื่อถวายบูชาพระคุณท่าน
และแจกเป็นที่ระลึกแก่ญาติมิตร.

ขอให้ญาติมิตรได้รับรสอันประเสริฐของธรรมะ ประ
สบความสุขความเจริญ สมดังความปรารถนาด้วยกันทุกท่าน.

เจื้อจันท์ กงศักดิ์

๑๕ พ.ย. ๓๒

ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้, อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่องชีวิตโหวงหาวต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า **ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด.**

การบรรยายนี้เป็นชุด และตั้งใจว่าจะกล่าวติดต่อกันไปตามลำดับ, แต่วันนี้แม้จะเป็นการบรรยายครั้งที่ ๕ ก็จะทำอย่างนั้นไม่ได้; ก็ว่าอาจจะฟังไม่ถูกสำหรับผู้ที่มาใหม่และไม่เคยฟังเลย จึงต้องย้อนกลับไปบรรยายข้อความ ที่เป็น

เบื้องต้นบ้างตามสมควร. เพื่อประโยชน์แก่ท่านทั้งหลายผู้
 มาใหม่แน่นอน, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นนักศึกษา เป็น
 นักเรียน เป็นเยาวชนก็มี.

ความหมายของชีวิตโหวหาร.

การบรรยายชุดนี้เรียกว่า **ชีวิตโหวหาร**. ฟังคุณนัก
 แปลก ฟังแต่ชื่อมันก็แปลก แต่มันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะ
 ต้องรู้, และเพราะไม่รู้เรื่องนี้ จึงทำให้คนเป็นจำนวนมาก
 ตกอยู่ในสภาพที่ต้องเรียกว่า ตายค้ำหรือตอยหลัง หรือ
 ล้มละลายไปเลยก็มี.

ชีวิตโหวหาร โหวหาระ เรียกว่า โหวหาร ชีวิตะก็คือ ชีวิต,
 โหวหาระแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่เราต้องรู้จัก เป็นความจริงของ
 ธรรมชาติอันลึกซึ้งลึกลับ แต่ก็ไม่ลึบจนเกินกว่าที่มนุษย์จะ
 รู้ไม่ได้. ดังนั้นจึงได้มีผู้รู้จักแล้ว และศึกษาค้นคว้าประพจน์
 ปฏิบัติกัน จนถึงที่เรียกว่ามากที่สุด ดีที่สุด สูงที่สุด เท่าที่
 จะฟังกระทำได้. สำหรับพวกเราเท่านั้นแหละ มันยังเป็น
 ของใหม่แปลกอยู่, จึงขอร้องให้ตั้งใจฟัง แม้ว่าจะฟังอย่าง

ซ้ากันบ้างก็ไม่ใช่ไร, เป็นเรื่องที่ฟังทีเดียวไม่เข้าใจ ไม่แจ่ม
 แจ้ง. สำคัญอยู่ที่คำว่าโหวาระหรือโหวาร สันนิษฐานเอา
 เองว่า โหวาระนี้ ก็มาจากคำว่าโหว แล้วก็อา แล้วก็หะระ
 คือนำมาประชุมรวมลงไปในฐานะเป็นผลได้อันใหญ่
 หลวง.

เราพูดกันในภาษาไทยว่าโหวารหรือโหวาระนี้ เรา
 หมายถึงคำพูดกันเสียโดยมาก, รู้จักแต่โหวารเกี่ยวกับเรื่อง
 การพูด เราจึงพูดว่า คนนั้นมีโหวารดี คนนี้มีโหวารดี,
 เอาชนะกันได้ด้วยโหวาร ใครมีโหวารแก่กล้า อีกฝ่ายหนึ่ง
 ก็พ่ายแพ้ไป. นั้นมันเป็นเรื่องคำพูด และพูดกันแต่ใน
 ระดับธรรมดาสามัญ, แต่ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า แม้จะพูดกัน
 ในโหวารธรรมดาสามัญมันก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับที่จะ
 พูดจากันในชั้นลึกหรือชั้นสูง; ก็คือถ้าใครมีโหวารดี พูดจา
 มีโหวารสูง คนนั้นก็ไต่เปรียบ คนนั้นก็ไต่ประโยชน์ ใน
 ที่สุดเขาก็ไต่รับประโยชน์มากเกินค่า จากการที่เขามีโหวาร
 ดีนั่นเอง.

ขอให้สนใจกันในข้อนี้ ว่าถ้าใครมีโหวทดี ก็สามารถ
จะเอาเปรียบผู้อื่นได้, ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ฝ่ายตนได้ จะ
มากหรือน้อยนั้นมันก็แล้วแต่ที่จะทำได้. แต่คำ ๆ นั้นมันมี
ความหมายว่า **ได้ลงทุนอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป เพื่อ**
ประโยชน์ที่จะได้ผลมากถึงที่สุด เราเรียกว่าโหวท.

คำว่าโหวทนั้น โดยใจความก็คือลงทุนไป เพื่อจะ
ได้ประโยชน์อันสูงสุด, อย่างคำพูดที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ว่า
investment ซึ่งกำลังรู้จักกันมากขึ้น และจะใช้กันมากขึ้น
ใช้วิธีการที่เรียกว่า investment นี้กันมากขึ้น ๆ. ใจความของ
เรื่องก็มีนัยเดียวว่า จะลงทุนไปเพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด กิริยา
อันนี้ตรงกับความหมายว่า โหวทหรือโหวท, เราลงทุนไป
เพื่อได้ผลประโยชน์ตอบแทนมาอย่างสูงสุด คำ ๆ นี้มีความ
หมายอย่างนี้.

ที่มันลึกไปกว่านั้น ก็คือว่าตามหลักของธรรมะ
นั้น ถือว่าชีวิตนั้นมันเป็น investment อยู่ในตัวมันเองโดย
ธรรมชาติ. เมื่อกล่าวโดยธรรมชาติแล้ว ชีวิตนี้เป็นโหวท
และมีโหวทอยู่ในตัวมันเอง คือ **ชีวิตนี้มีการลงทุน เพื่อ**

ให้ได้ประโยชน์สูงสุด ยิ่งขึ้นไป ยิ่งขึ้นไป จนกว่าจะ
ถึงที่สุดแห่งชีวิต.

จุดสูงสุดของชีวิต คือการได้รับสิ่งที่ดีที่สุด.

ท่านก็ดูเอาเองว่า ชีวิตจะไปถึงที่สุดกันทางไหน
อย่างไร. มันก็จะต้องมีว่า จะต้องแบ่งออกเป็น ๒ ซีก :
คือ ซีกร่างกาย ชีวิตทางฝ่ายกายมันจะไปสูงสุดที่ไหน
อย่างไร, ชีวิตทางฝ่ายจิตมันจะไปสูงสุดที่ไหนอย่างไร.

ฉะนั้นชีวิตมันจะมีการคั่นร่นอยู่เป็นปรกติวิสัย เพื่อ
ให้มันไปถึงจุดสูงสุด มันก็เหมือนกับมีการลงทุนอยู่ในตัว
ชีวิตนั้น. ฉะนั้นอยากจะพูดสำหรับคนสมัยนี้ฟังว่า ชีวิตนี้
มันเป็น investment อยู่ในตัวมันเอง ; ถ้าเจ้าของไม่ไ้
ก็คงจะใช้ให้เป็นประโยชน์, หรือได้รับประโยชน์ได้รับกำไร
เต็มที่ ตามที่ธรรมชาติเขากำหนดให้.

พวกเราที่นี้เคยวางไว้เป็นหลักว่า การเกิดมาเป็น
มนุษย์ ต้องได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.
นี้เป็นหลักกลาง ๆ ช่วยเอาไปกิดดู มนุษย์ต้องได้รับสิ่งที่ดีที่สุด

ที่นี้เราเป็นคนยุคนั้น โดยเฉพาะ ซึ่งไม่ทำอะไรไปตาม
 สัญชาตญาณล้วน ๆ. แต่ก็จะทำตามความรู้สติปัญญา ที่
 มนุษย์ได้ค้นคว้าขึ้นมาเป็นสติปัญญา. เราก็อาจจะทำให้
 ถูกต้องได้ ให้ไม่ผิดเลย หรือให้ผิดแต่น้อย ฉะนั้นเราต้อง
 ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์จะต้องได้รับ แต่ว่าด้วยสติ
 ปัญญา รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักความถูกต้อง. ถ้าทำไปโดย
 สัญชาตญาณ เหมือนสัตว์ไตร่จนาจาน มันก็ไม่ต้องดูว่าผิดถูก
 มันก็เอาแต่จะให้ได้ มันก็กลายเป็นผิด จะกลายเป็นได้สิ่งที่เลว
 ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือมันเห็นแก่ตัว แล้วทำอะไรไป
 ทำอะไรไปตามที่ความเห็นแก่ตัวมันบังคับให้ทำ. นั่นแหละ
 เป็นต้นเหตุ ที่มนุษย์เอาเปรียบกัน เบียดเบียนกัน
 ทำลายล้างกัน, ต่างคนต่างจะเอาให้มากที่สุด เพราะความ
 เห็นแก่ตัว. คนเดียวทำไม่ได้ มันก็รวมหัวรวมกันเป็นพวก
 คนในโลกนี้ก็เกิดแบ่งเป็นพวก ๆ รวมหัวกันเพื่อจะเอา
 ประโยชน์ตามที่พวกตัวต้องการ.

พวกหนึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ก็หลงเศรษฐกิจ บูชา
 เศรษฐกิจ เอาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ แสวงหาประโยชน์
 แก่ตัว, พวกหนึ่งเป็นสัตว์การเมือง มุ่งหมายเอาการเมือง

เป็นเครื่องมือ หาประโยชน์แก่ตัว, พวกหนึ่งเป็นสัตว์สังคม ใช้จิตวิทยาหาประโยชน์ใส่ตัว ล้วนแต่ไม่อาศัยธรรมะ และไม่ถือเอาธรรมะเป็นหลัก.

สัตว์พวกนี้ก็ไม่ใช้มนุษย์แหละ เพราะว่าเห็นแต่ประโยชน์ แล้วคอยจ้องหาโอกาสอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อจะได้ทำประโยชน์ ก็เกิดเป็นประเภทๆ ขึ้นมา. สัตว์เศรษฐกิจก็เอาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ, สัตว์การเมืองก็เอาการเมืองเป็นเครื่องมือ, สัตว์สังคมก็เอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมเป็นเครื่องมือ ล้วนแต่เพื่อกอบโกยหาประโยชน์ของตน. คนเหล่านี้ก็คิดว่า นั่นแหละคือประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ แล้วมันก็ผิดโดยประการทั้งปวง, มันกลายเป็นสิ่งที่เลวหรือต่ำที่สุด ที่มนุษย์ไม่ควรจะไปเอาเข้าเลย.

ขอให้เรามองเห็นข้อเท็จจริงเหล่านี้ก่อน มันเป็นข้อเท็จจริงที่เราอาจจะมองเห็นได้ โดยไม่ต้องเชื่ออาตมา หรือไม่ต้องเชื่อใครที่จะเป็นผู้พูด, เป็นข้อเท็จจริงที่ทุกคนอาจจะมองเห็นได้ด้วยตน ในข้อที่ว่า ถ้าเป็นมนุษย์ต้องได้รับประโยชน์อันสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ที่นี้ ก็มาคุตรงที่กล่าวมาแล้วว่า ประโยชน์สูงสุดนั้น
มันก็ต้องการโดยสัญชาตญาณก็ได้ แต่ต้องควบคุม โดยสติ-
ปัญญา ด้วยการศึกษา ด้วยความรู้ลึกซึ้งผิชอบชั่วดี จึงจะ
ปลอดภัย. ฉะนั้น เราจะต้องศึกษาเพิ่มเติมในขั้นนี้ เพื่อจะ
ควบคุมสัญชาตญาณของการที่เห็นแก่จะได้นั้นไว้ให้ดี ไว้ให้
ถูกต้อง อย่าให้มันเป็นไปในทางที่ว่า เห็นแก่จะได้อันโดย
ส่วนเดียว

ที่นี้ เรื่องสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้นี้ ก็จะต้องแยก
กัน ส่วนที่เป็นเปลือกก็หมายถึงร่างกายวัตถุ, ส่วนที่เป็น
เนื้อในก็หมายถึงจิตถึงวิญญาณ. จิตที่สูงสุดในส่วนเปลือก
ก็ถูกแล้ว แต่ให้มันดีจริงๆ ก็แล้วกัน จิตที่สูงสุดในส่วนจิต
วิญญาณนั้นแหละมันสำคัญและต้องให้ดีจริงๆ ด้วย.

ทางกายคือบัจจย ๔ ก็ถูกต้อง.

ที่ว่าจิตสูงสุดในส่วนเปลือก คือฝ่ายร่างกายนี้ เรา
ก็จะต้องมีอะไรที่ถูกต้อง ในฝ่ายวัตถุในฝ่ายร่างกาย ให้มัน
เป็นวัตถุบัจจยที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่อย่างสงบสุข

อย่าให้เป็นวัตถุบ้จจัยที่ส่งเสริมกิเลสไปเสีย. วัตถุบ้จจัยก็คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอย แล้วก็การบำบัดโรค รวมเป็น ๔ อย่าง.

ขอให้นักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย จำไว้ว่า ๔ คำนี้มันเป็นคำกว้าง ถูกหาว่าเป็นคำกริๆ อยู่ในวัด; อย่าเข้าใจอย่างนั้น มันเป็นหลักของธรรมชาติ ใช้ได้ตลอดกาลนิรันดรว่าสิ่งมีชีวิตนั้นจะต้องอยู่ด้วยบ้จจัย ๔ คือคนเรา. บ้จจัย ๔ นี้ไม่เฉพาะเป็นนักบวช อยู่ที่บ้านเป็นฆราวาส ก็ต้องบ้จจัย ๔: คือเราจะต้องมีอาหาร มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยใช้สอย และมีการบำบัดโรค. ถ้าเรามีถูกต้องใน ๔ อย่างนี้ เราก็สบายดี, ถ้าเรามีไม่พอเราก็ลำบาก, ถ้าเรามีเกินไป มันก็กลายเป็นเรื่องโง่ คือลำบากโดยไม่ต้องลำบาก คือไปลำบากในสิ่งที่ไม่จำเป็น.

ทีนี้มีปัญหาหลักกลับซ่อนอยู่ว่า เราจะมียังอย่างบ้จจัยแก่ชีวิต จะมีมันอย่างเป็นวัตถุบ้จจัยแก่ชีวิต, หรือว่าจะมีให้มันโง่กว่านั้น คือเป็นเครื่องทรมานชีวิต. เราจะมียังเพียงเป็นบ้จจัยส่งเสริมความสุขของชีวิต หรือจะมีมันมากเกินไป จนเป็นเครื่องทรมานชีวิต.

เช่นอาหาร ถ้าเรามีถูกต้อง แล้วกินพอดี ก็เป็น
 บั๊จจัยแก่ชีวิตที่สะดวกสบาย. ที่นี้เราลองมีอาหารที่มากเกินไป
 ไป แล้วไม่ใช่กินเพื่อชีวิต แต่กินเพื่อความเอร็ดอร่อยแก่
 กิเลส จะเป็นอย่างไร ขอให้ลองกិតคุ. ถ้าอาหารมันเป็น
 อย่างนี้เสียแล้ว อาหารนั้นก็ไม่ใช่บั๊จจัยแก่ชีวิตเสียแล้ว
 กลายเป็นเหยื่อล่อให้ชีวิตตกลงไปในนรก ในหลุมนรกทีเดียว :
 เช่น กินดีเกินไป กินมากเกินไป จนไม่รู้ว่าจะไรถูกต้องหรือ
 พอดี จนลำบากด้วยเงินเดือนไม่พอใช้อย่างนี้.

ฉะนั้น ขอให้ไปจัดให้ดี เรื่องอาหารการกิน อย่า
 ให้มันเกินจำเป็น แล้วอย่าให้มันกลายเป็นเหยื่อล่อ. ถ้า
 กินเพื่อเป็นเหยื่อเพื่ออร่อยแล้ว มันจะนำมาซึ่งโรครภัยไข้เจ็บ
 มากกว่า, ถ้ากินแต่ถูกต้องและพอดีแล้ว อาหารนั้นจะบำรุงชีวิต
 จะเกือกุศลชีวิต จะให้มีสุขภาพทางกายดี, ถ้ากินเกินไปอย่าง
 เป็นเหยื่อแล้ว มันก็เป็นเครื่องทำลายชีวิต ให้มีโรครภัยไข้เจ็บ
 ทำลายเศรษฐกิจ ให้เงินเดือนไม่พอใช้.

แล้วที่ร้ายกว่านั้นอีกก็คือ มันส่งเสริมกิเลสนะ,
 ถ้าคุณเอาอะไรมากินอยู่อย่างเกินจำเป็น เพื่อความเอร็ดอร่อย

แล้ว มันจะส่งเสริมกิเลส ให้มีกิเลส คือความยินดีพอใจใน
 เหยื่อนั้นมากเกินไป. นี่เสียหายมากกว่าเสียเงิน หรือว่า
 โรกภัยไข้เจ็บเสียอีก มันมีจิตใจเป็นนรกเร่าร้อนอยู่ตลอด
 เวลา.

ที่นี้มาถึงเรื่องที่สอง. คือเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ขอ
 ให้เครื่องนุ่งห่มเป็นเครื่องนุ่งห่ม, อย่าให้เป็นเรื่องเหยื่อล่อ
 ให้หลงใหลในความสวยงาม. เครื่องนุ่งห่มนี้เขาก็เพื่อจะ
 ปกปิดร่างกาย ไม่ลำบากด้วยเรื่องร้อนหนาวเกินไป, ปกปิด
 อวัยวะที่เป็นที่ตั้งแห่งความละอาย. คือว่าให้สะดวกสบาย.
 นี้เราก็ไม่ต้องเสียเงินมาก ทำเครื่องนุ่งห่มให้กลายเป็นเหยื่อ
 ล่อ แก่จิตใจของเราเองของผู้อื่น ให้หลงใหลในความสวย
 ความงาม; นี่มันก็ต้องเสียเงินมาก มันก็เงินเดือนไม่พอใช้,
 แล้วกลายเป็นคนโง่ หลงว่านุ่งงาม งามอยู่ที่เครื่องนุ่งห่ม
 เลยไม่ต้องมีอะไรที่ดีที่งามที่จิตที่ใจ.

ขอให้สนใจ อย่าให้เครื่องนุ่งห่มกลายเป็นเรื่องทำลาย
 เป็นข้าศึกศัตรู เป็นเครื่องทำลาย ให้มันเป็นปัจจัยแก่ชีวิต
 ให้ชีวิตสะดวกสบาย, ฉะนั้นเราไม่ต้องไปเสียสตางค์ ไปทำลาย

ทำลายที่เสื่อที่ผา. เห็นเสื่อผามันมีลาวคมี่ลายกันเพิ่มช่นมาก
 หนัก ถ้าอย่าต้องทำ บางที่จะดีกว่า; จะไม่มีมวลหลงไหล
 สาละวนกังวลอยู่แต่ลายที่เสื่อ มันจะสวยหรือไม่สวย จะอวด
 เขาได้หรือไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น. แล้วมันไม่ต้องเสียสตางค์
 ผ่าตัดๆ ธรรมดา มันก็พอแล้ว เป็นเครื่องนุ่งห่มได้ ไม่ต้อง
 พิมพ์ลาย ไม่ต้องปัก ไม่ต้องทำอะไรที่มันต้องเสียสตางค์
 เพิ่มช่น ลำบากยุ่งยากมากช่น แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไรในการ
 ที่จะส่งเสริมสุขภาพ. บางที่จะให้เกิดความร้อใจได้บ่อยๆ
 ถ้าย้ายไปมันก็เสียต่ายมาก, ขโมยมันก็ชอบลักของที่มันแพง
 เรากीलำบาก เพราะเราไปทำให้มันแพง โดยไม่จำเป็น อย่างนี้.

เรื่องที่อยู่เครื่องใช้สอยก็เหมือนกัน อย่าให้เกิน
 จำเป็น จงดูให้พอดี. เคยวันเขามี่เงินมาก แล้วเขาก็อวด
 กันในเรื่องนี้, มีตึก มีรถยนต์ที่เปลี่ยนใหม่เรื่อย อะไรก็
 เปลี่ยนใหม่เรื่อย; มันก็เลยเห็นแต่แก่ตัว ไม่เห็นแก่ใคร ไม่
 เห็นแก่ความสงบสุข แม้อองตนเอง ไปผ่อนส่งเอามา อย่าง
 ที่ทำให้จิตใจยุ่งยากลำบาก ด้วยปัญหาการผ่อนส่ง เป็นโรค
 ประสาทเป็นโรคจิตกันมากแล้ว เพราะความวิตกกังวลเกี่ยว
 กับเรื่องอย่างนี้. ฉะนั้นขอให้มี่ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้สอย ชนิด

ที่ไม่ทำอันตรายแก่จิตใจของบุคคลนั้น ๆ แต่ให้ส่งเสริมความ
สงบสุข.

เรื่องยารักษาโรค ก็ขอให้เขายารักษาโรค อย่าได้
เป็น^๔เรื่องของเล่น แล้วอย่าใช้ไปในทางส่งเสริมกิเลส. เดี่ยว
นี่สิ่งที่เขาเรียกว่าเครื่องบำบัดโรคนั้น กลายเป็นเรื่องส่งเสริม
กิเลสมากขึ้น ๆ หรือต้องใช้ในทางบำบัดโรคอันเกิดมาจาก
กิเลสมากขึ้น ๆ. อย่างนั้นมันก็ไม่ใช่ว่าบำบัดโรคเสียแล้ว มัน
เป็นศัตรู เป็นสิ่งเลวร้ายชนิดหนึ่งเสียแล้ว ที่ทำให้มนุษย์
ไปทำอะไรมากตามอำนาจของกิเลสมากขึ้น, เช่น เมื่อรู้ว่ายานั้น
ป้องกันโรคเลวร้ายนั้นได้ ก็ไปทำสิ่งเลวร้ายนั้น ๆ โดยหวังว่า
ยานั้นจะช่วยได้ เป็นเครื่องป้องกันได้ทำนองนี้, เราใช้ยาผิด
วัตถุประสงค์ ของธรรมชาติเสียแล้ว.

เรียกว่าเราทำผิดหมด ทั้งเรื่องอาหารเรื่องเครื่องนุ่ง
ห่ม เรื่องที่อยู่อาศัยใช้สอย และการบำบัดโรค; แล้วเรา
จะได้ร่างกายชนิดไหนมา เราได้ร่างกายชนิดที่ดีที่สุดที่มนุษย์
ควรจะได้ เพราะการทำอย่างนั้นหรือไม่, คิดดูก็เห็นได้เอง.
แล้วเราจะมีเศรษฐกิจดีได้อย่างไร เพราะว่าเราชอบอ้อยชอบ

สวยงาม, ชอบแพงที่สุดในเรื่องอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย, อะไรๆ ก็ชอบชนิดที่เป็นเหยื่อล่อไปเสียทั้งนั้น หวังว่าจะดีที่สุดใน มันกลายเป็นเลวที่สุด.

ช่วยตั้งข้อสังเกตไว้ในใจให้ดีๆ ด้วย ที่เราตั้งใจว่าจะให้ดีที่สุด มันกลายเป็นเลวที่สุด คำที่สุด หลอกหลวงที่สุด, อย่างนั้นมันจะดีอะไร มันจะทรมาณคนนั้นจนหมดความเป็นมนุษย์ในทางร่างกาย แล้วในทางจิตใจก็เป็นได้ยาก ถ้าในทางร่างกายมันมีปัญหารบกวนไม่สิ้นสุด ความเป็นมนุษย์ในทางจิตใจ มันก็ถูกกระทบกระเทือน.

เอาละ นี่เราเรียกว่า เราจะดีที่สุดในสภาพที่ดีที่สุด ได้ดีที่สุดสำหรับความเป็นมนุษย์ หรือมีชีวิตในทางร่างกาย

ทางจิตตกต้องมจิตสูงอยู่เหนือปัญหา.

ที่นี้จะพูดถึงว่าในทางจิตใจ อย่างไรเรียกว่ามีจิตใจดีที่สุด สำหรับความเป็นมนุษย์? อันแรกที่สุดที่ท่านถือกันเป็นหลัก ก็คือว่ามัน **จะต้องมีจิตใจอยู่สูง เหนือปัญหา**

เหนือความทุกข์, จิตใจสูงจนไม่อาจจะเกิดปัญหา จนไม่
อาจจะเกิดความทุกข์ คือสูงจนไม่มีกิเลส และไม่มีความทุกข์
เรียกว่าจิตใจสูง.

เดี๋ยวนี้มันมาหลงด้วยกิเลส รากะ โทสะ โมหะ, ใช้
รากะ โทสะ โมหะ เป็นเครื่องหลอเลียงชีวิต. แล้วมันจะ
สูงได้อย่างไร จิตใจหลอเลียงอยู่ด้วยโลภะด้วยรากะ มันก็
ร้อนเป็นไฟตามลักษณะของรากะ แล้วก็ทำลายโลก. เหมือน
กับที่พูดเมื่อคืนนี้ ว่ามนุษย์ในโลกนี้ ใช้โลภะและรากะของตน
เอง ทำลายทรัพย์สินกรรมชาติในโลก คือชุกเอาทรัพย์สิน
ในโลก มาหลอเลียงรากะและโลภะของตน. เช่นว่าเอาเหล็ก
เอาน้ำมันอะไร มาทำเป็นรถยนต์^๔ มันก็^๕เพื่อสนองกิเลส
รากะเสียเป็นส่วนมาก ไม่ใช่ด้วยความจำเป็น, บางคนซื้อ
รถยนต์มา^๖ เพียงเพื่อสนองรากะโลภะ ไม่ได้จำเป็นอะไร
ไปผ่อนส่งรถยนต์เอามา^๗ เพื่อสนองรากะหรือโลภะ เพราะ
เขาเป็นคนหนุ่มเป็นคนสาวที่เขาต้องการจะอวดกันในเรื่องนี้.
ทั่วโลกแล้วก็มีมาก ทั่วโลก^๘นี้ที่เพียงเพื่อสนองกษานาน
เท่านั้นแหละ เขาก็ทำลายวัตถุ^๙จับจ่ายเหล่านี้.

ทีนี้เขาก็ใช้โทษของเขา ทำลายทรัพย์สินกรรมชาติ คือขูดเอาทรัพย์สินกรรมชาติขึ้นมา ทำเป็นรถยนต์ ทำเป็นเรือบิน ทำเป็นเรือรบ ทำเป็นอาวุธสงคราม แล้วก็ทำลายล้างผู้อื่น, นี้เรียกว่าอาศัยโทษทำลายทรัพย์สินกรรมชาติเสียมากมาย. วัตถุประสงค์ที่ใช้เพื่อการสงคราม เช่นรถถัง เป็นต้น ก็วัตถุประสงค์ที่ใช้เพื่อหลอเลียงกิเลส เช่นรถยนต์สวย ๆ สำหรับหนุ่มสาวเขาเที่ยวเพื่อกันนี้ มันก็จะพอ ๆ กัน ที่จะทำลายทรัพย์สินกรรมชาติ.

ทีนี้อีกทางหนึ่ง เขาก็ใช้โมหะ ความโง่ ความหลง ทำลายทรัพย์สินของโลก คือเขาไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำ, ชื่อหาสร้างสรรคขึ้นมา ในสิ่งที่ไม่ต้องชื่อหาสร้างสรรค, แล้วมันก็เสียไปเปล่าเปลืองไปเปล่า มากมายกายกองค้ายเหมือนกัน. บางทีก็มาในรูปหรือในนามของคำว่าศิลปะ ศิลปะบ้าง ๆ บอ ๆ อะไรของเขาก็ไม่รู้ ไม่มีประโยชน์แก่ใครเลย สร้างเสียใหญ่โตสวยงาม แท้กันไปแล้วไม่มีประโยชน์อะไรเลย, เกี่ยวกรือทงแล้วก็สร้างใหม่ รือทงแล้วก็สร้างใหม่นี้ ศิลปะยุคปัจจุบันกำลังเป็นอย่างนั้นนะ. อาตมาไม่เคยไปที่เมืองนอก แถวนั้น แต่ว่าอ่านหนังสือข่าวอยู่เสมอ, ศิลปะชั้นนี้ เกิดขึ้น

ในเดือนนี้คุณนี้ แท้กันไปๆ ไม่เท่าไรก็จิต จิตก็ทุบทั้ง, แต่
ละอัน ๆ สร้างสูงถึงยอดไม้ก็มี เพียงเป็นวัตถุศิลปะอย่างนี้
นี่เป็นตัวอย่างอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่ทุกอย่าง.

เราไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำ บางทีเราก็จัดในนามว่า
ศิลปะ บางทีก็จัดในนามว่ากีฬา นั้นมันไม่ต้องทำ; ที่จะเอา
ม้าแข่งบรรทุกเรือบิน ไปเที่ยวแข่งประเทศโน้นไปเที่ยวแข่ง
ประเทศนี้ ซึ่งค่าใช้จ่ายมาก มันไม่ต้องทำนี่ แล้วทำไมจึงทำ.
ถ้าพูดตรง ๆ ก็พูดว่ามันบ้า ที่จะเอาม้าบรรทุกเรือบินไปประเทศ
ที่เขาแข่งม้ากัน เพื่อแข่งม้าแล้วก็กลับ, มันไม่จำเป็นต้องทำ
ถ้าหากก็เรียกว่ามันเป็นโมหะ ทำให้เสียไป โดยที่ไม่จำเป็น
จะต้องทำ.

นี่เรียกว่าเรากำลังทำลายทรัพยากรในโลก ด้วยโรคะ
หรือด้วยโทสะ โกรธ หรือด้วยโมหะ อวิชชา. เมื่อไหร่เล่า
มนุษย์จะไปถึงจุดสูงสุดที่มนุษย์ควรจะไปถึง เพราะมามัวเวียน
เวียน ๆ เป็นทาสของกิเลสกันอยู่อย่างนี้ มันก็ไปไม่ถึง, นี้เรียก
ว่าทางจิตใจมันก็ไปไม่ถึง เช่นเดียวกับทางกายมันก็ไปไม่ถึง.
ทำไมไปไม่ถึง? เพราะมันวก วกลงไปหาความผิดพลาด ที่คิด

ว่าดีว่าถูก มันกลายเป็นผิดและเลวร้าย ตั้งใจว่าจะทำให้ดี
มันกลายเป็นเลวร้าย.

ฉะนั้นขอให้สังเกตให้ดีที่สุด ที่เขานิยามกันว่าดีว่าดี,
โดยเฉพาะอย่างยิ่งโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์นั้น ที่ว่าสวย
ว่ามาใหม่ว่าดี ระวังให้ดี มันยิ่งเลวร้ายไปกว่าเดิม. คุณหน้า
โฆษณาของหนังสือพิมพ์ในยุคนั้น แล้วยังใจหายเลย ซึ่งใน
สมัยก่อนเขาไม่มีเรื่องทำนองคล้ายอย่างนี้ ขนาดนั้นมันไม่มี
แล้ว แต่สมัยนั้นมันยิ่งมากขึ้น ๆ. โฆษณาสิ่งที่ไปซื้อมากิน
มาใช้แล้วมีจิตทรมาน มีความถอยทางจิต แล้วยังถอยทาง
เศรษฐกิจ เพราะมันแพง, โฆษณาบางอย่าง เพียงแต่
มองดูแล้วก็จิตทรมานนี้ หวังว่าคงจะเข้าใจ, โฆษณาบางอย่าง
ในหน้าหนังสือพิมพ์ เพียงแต่เด็ก ๆ มองดูเท่านั้นแหละก็จิต
ทรมานแล้ว ไม่ต้องไปซื้อมากินมาใช้ดอก ซึ่งก่อนนั้นมันไม่มี
เดี๋ยวนี้มันมี. **ความคิดของมนุษย์โง่หนัก** จนไปถึงกับ
ว่าเอาลามกอนาจารมาเป็นศิลปะ; คุณอย่าไปตกเป็นเหยื่อ
ของเขานะ เขาเอาลามกอนาจารมาเป็นศิลปะ โฆษณาได้โดย
เปิดเผย. กฎหมายมันโง่ เราไม่ไปตำคนออกกฎหมาย เดียว
เขาจะตำเอา, **เราว่ากฎหมายมันโง่ก็แล้วกัน มันจึงมี**

อะไร ๆ ออกมา ในลักษณะที่ทำลายมนุษย์ทำลายบ้านเมือง ในที่สุดมนุษย์เรานั้นก็ไปไม่ถึงจุดหมายปลายทางที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ที่^๕อีกทางหนึ่งว่า เราคนหนึ่งจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ดีที่สุด นั้นมันทั้งทางกายและทางจิต นั้นมันก็ส่วนหนึ่งเท่านั้น. มันยังมีอีกส่วนหนึ่ง คือว่าเพื่อนของเราเล่า เพื่อนของเราที่เรียกว่าสังคมนั้นแหละ ก็ต้องไปด้วยเหมือนกัน เราคนเดียวไปนั้นไม่พอ ไม่เป็นไปไม่ได้ด้วย เราจะมีความสุขอยู่คนเดียวดีอยู่คนเดียวไม่ได้ เพื่อนของเราต้องไปด้วย หมายความว่า สังคมของเราต้องถูกต้องดีด้วย.

อยากจะให้ถือเป็นหลักว่า เรา^๕นี้เกิดมาเพื่อทำให้เพื่อนมนุษย์ทุกคน รวมทั้งเราด้วย อยู่กันเป็นผาสุก ไม่ใช่เกิดมาเพื่ออยู่เป็นสุข เฉพาะเราคนเดียว. ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วผิดแน่ นั้นมันมาจากความเห็นแก่ตัวของกิเลส, มันจึงคิดว่า กูอยู่คนเดียว กูเอาคนเดียว รวยคนเดียว กินคนเดียวดีกว่า, บางทีก็จะคิดว่า จะครองโลกคนเดียว นั้นมันบ้าเลย เพราะมันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้. ^๕นี้เราจะต้องให้

สังคมที่มีเรารวมอยู่คนหนึ่งด้วย^๕ ถูกต้องและเป็นปรกติสุข
กลายเป็นว่าสังคมก็ตงคที่สดุเท่าที่สังคมมนุษย์มันจะคได้.
จุดหมายปลายทางของสิ่งที่มีชีวิต มีชีวิตที่ก้าวหน้า จนกว่า
จะถึงจุดสูงสุดที่มันจะไปถึงได้.

ทุกสิ่งวิวัฒนาการไปจนถึงจุดสูงสุด ตามอำนาจของธรรมชาติ.

เอา ที่นี้ก็จจะวกเข้าไปหาหัวข้อที่จะตั้งใจจะพูด, คือ
ขอร้องให้คู้ให้ค้ๆ ว่าที่มันจะเจริญก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด
นั้น มันก็เป็นวัตถุประสงค์ของธรรมชาติ ของกฎของ
ธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต, กฎของธรรมชาตินี้เราไม่อาจจะกล่าว
ได้ว่าเป็นอย่างไร.

นี่ขอพูดแทรกสักหน่อยว่า สิ่งสูงสุดของมนุษย์
เหนือมนุษย์นั้น คือสิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า, แต่ถ้าเราไม่
อยากเรียกพระเจ้า เราก้เรียกว่าพระธรรม, ถ้าเราไม่เรียกว่า
พระธรรม เพราะเราเป็นนักวิทยาศาสตร์ เราก้จะเรียกว่า
กฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาติที่นักวิทยาศาสตร์เขา

ยึดถือเป็นหลัก พวกที่เป็นนักศาสนาก็เรียกว่าพระธรรม
บ้าง เรียกว่าพระเจ้าบ้าง แล้วแต่พวกไหนจะเรียกอย่างไร.

กฎของธรรมชาติหรือพระเจ้า^๕ เราไม่อาจจะกล่าว
ได้ว่าเป็นคน, ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสัตว์, ไม่อาจจะกล่าว
ได้ว่าเป็นเทวดา, ถ้าเป็นเทวดาก็เหมือนกับคนแหละ ยังมี
ความรู้สึกเหมือนคน ไม่กล่าวได้ว่าเป็นอะไร, แต่มันก็เป็น
กฎของธรรมชาติที่เลียบขาด ที่บังคับทุกสิ่งได้, แล้วกฎของ
ธรรมชาตินี้มันจัดมา ให้ทุกสิ่งก้าวหน้า วิวัฒนาการไปจนถึง
จุดสูงสุด ที่จะสูงสุดได้. นักศึกษาทั้งหลายก็เคยเรียนวิทยา-
ศาสตร์ เรื่อง evolution เรื่อง biology ; ซึ่งล้วนแต่บอก
ว่า สิ่งที่มีชีวิตนี้มีวิวัฒนาการ มันพัฒนาขึ้นไป ๆ จนกว่าจะสูงสุด
นั้นใครเป็นเจ้าของเรื่อง ใครเป็นผู้บังคับ ก็คือกฎของธรรมชาติ
หรือพระเจ้านั่นเอง.

นี่เราถือว่าเจตนาที่จะดีขึ้น ๆ จนกว่าจะถึงระดับสูงสุด
นั้น เป็นของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ มีอยู่ใน
ทุกสิ่ง ทั้งในค่านิยมธรรมและนามธรรม. เมื่อตะกี้ตอนต้น
พูดว่า ชีวิตนี้เป็น investment อยู่ในตัว investment คือ

ลงทุนเพื่อกำไรอันยิ่งขึ้นไป, เราต้องมีทุนเป็นเดิมพัน แล้ว
 ทอดทุนนั้นลงไป เพื่อผลกำไรอันมากกว่า นี่ investment
 ชีวิตนั้นมันเป็น investment อยู่ในตัวตามธรรมชาติ ตามกฎ
 ของธรรมชาติ.

ฉะนั้นขอให้มองดูจนเข้าใจอันนี้เสียก่อน แล้วก็
 มีกำลังใจ ที่จะทำให้มันดีที่สุด จนถึงจุดที่ดีที่สุด, เดียวจะ
 ไปอวดดีว่า นี่เป็นความต้องการของเรา เราทำได้เอง. มัน
 ไม่ใช่ละ ดูให้ดีๆ มันเป็นธรรมชาติต้องการให้ทำ แล้วเรา
 ก็ผสมโรงผสมรอย ร่วมงานกับธรรมชาติ พัฒนาชีวิตให้มัน
 ถึงที่สุด, แม้แต่ว่าต้นไม้มันก็มีชีวิตนะ สัตว์ก็มีชีวิต คนก็มี
 ชีวิต. บรรดาสิ่งที่มีชีวิต จะมีการกระทำชนิดที่ว่า
 ลงทุนเพื่อผลอันยิ่งขึ้นไป ด้วยกันทั้งนั้น มันมีวิวัฒนาการ,
 สิ่งที่เราเรียกว่าวิวัฒนาการ เป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง
 ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ต้นไม้ต้นหนึ่ง ที่แรกเป็นเมล็ดเล็ก ๆ เป็นเมล็ดเล็ก ๆ
 ในเมล็ดเล็ก ๆ นั้นมีอะไรครบเลย. พอมันได้เพาะลงไป ใน
 ดิน เมล็ดเล็ก ๆ นั้นออกมาเป็นหน่อออกมาเป็นต้น, จนเป็น

ต้นใหญ่ โตสูงมีลูกมีผล มันเป็นวิวัฒนาการ. แล้วมันต้อง
 ลงทุนด้วย เมล็ดเล็ก ๆ นั้นแหละ มันจึงจะเป็นต้นใหญ่, แล้ว
 มันต้องลงทุนด้วยการทำหน้าที่ คือพอมันเป็นต้นไม้ขึ้นมา
 แล้ว มันก็ต้องลงทุนเหนื่อยแหละ ศึกษากินเพื่อให้ต้นมัน
 ใหญ่ขึ้นไป ศึกษารักษาในกินกิน เพื่อให้มันใหญ่ขึ้นไป เอา
 แสงแดดมาปรุงแร่ธาตุปรุงน้ำให้เป็นอาหารที่ใบ แล้วเลี้ยง
 ลำต้น ลำต้นก็ใหญ่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, มันเอาของน้อยมาทำให้
 เป็นของใหญ่ คือกำไรอยู่ตลอดเวลา. ดังนั้นต้นไม้มัน
 จึงโต ๆ โตขึ้นมา เป็นลักษณะ investment คือลงทุนน้อยได้
 ผลมาก, ลงทุนน้อยได้ผลมากอย่างนี้ จนมันเป็นต้นไม้ที่ใหญ่
 โต แล้วรอดชีวิตอยู่ได้นั้น เป็นความหมายอีกชั้นหนึ่ง
 มันรอดชีวิตอยู่ได้ ไม่รอดอยู่เฉย ๆ ต้องเป็นประโยชน์
 เป็นประโยชน์ จนมีดอกมีผล มีอะไรที่ใช้อะไรให้เป็นประโยชน์
 ได้ จึงจะเรียกว่าดีที่สุด. **รอดชีวิตอยู่โดยไม่มีประโยชน์นั้น
 ไม่ใช่ดีที่สุด** อย่าคิดแต่เพียงว่ารอดชีวิตอยู่ได้, **รักษาตัว
 รอดเป็นยอดคน** ต้องตีความหมายให้ถูกต้องนะ, ผิดนะถ้าว่า
 เพียงแต่รอดชีวิตอยู่ได้ มันไม่ถูก; มันรอดชีวิตอยู่ได้อย่าง
 ดี ๆ ดี ๆ ที่สุด จึงจะเรียกว่าเป็นยอดคน แม้แต่ต้นไม้มันก็ยัง
 เป็นอย่างนั้น.

บางที่จะต้องถูกกันไปให้ละเอียด ถึงว่าแม้ในปริมาณ
 ในอณู ในโมเลกุล ของธาตุทั้งหลาย ดิน น้ำ ลม ไฟ นี้ มัน
 ก็มีลักษณะอย่างนี้ ; คือ มันจับกลุ่มกันเข้า วิวัฒนาการ
 เป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งต้ง ๆ ขึ้นไป เช่น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ
 ธาตุลม คุณสมบัติของแต่ละธาตุ ทำให้เกิดเป็นเนื้อหนัง
 ร่างกาย เป็นวัตถุที่มีความเจริญ เป็นที่ตั้งแห่งจิตใจ.

ไม่มีอะไรที่จะไม่ลงทุนเพื่อผลอันยิ่งขึ้นไป ขอให้ดู
 ตั้งแต่ดิน น้ำ ลม ไฟ มันมีอยู่เพื่อประกอบกันเข้า จนเป็น
 วัตถุเป็นร่างกาย, แล้วก็เจริญงอกงามได้. เรียกว่าในชีวิต
 แล้วจะมีการลงทุน เพื่อผลอันยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งเรียกเมื่อตะกี้ว่า
 ไวยาหาระ ไวยาหาร ไวยาหาระ.

นี้ในสัตว์ก็เหมือนกันแหละ สัตว์มันก็คือสิ่งที่มีชีวิต
 อีกสาขาหนึ่ง เพราะมันเคลื่อนที่ได้, ถ้าเป็นต้นไม้เคลื่อนที่
 ไม่ได้ สัตว์มันเคลื่อนที่ได้ เพราะมันมีความรู้สึกภายในที่สูง
 กว่ามันจึงเกิดอาการที่แปลกออกไป คือเคลื่อนที่ได้, แล้วก็
 เจริญไปได้ไกลกว่า มีโครงกระดูก มีกะโหลก มีมันสมอง มัน
 ก็ไปได้ไกลกว่า. ในไข่ไก่ฟองหนึ่ง เราดูเถอะ ไข่ไก่ฟองเล็ก ๆ

นั้นจะมีสิ่งที่ครบถ้วน ออกมาเป็นไก่ตัวโตหนัก ๒๐ กิโลกรัมได้, ในไข่ไก่ฟองเล็กๆ เพราะมันมีอะไรที่เป็นเค็มพันเป็นต้นทุนที่จะออกมาเป็นของที่มากกว่าดีกว่า ออกไปทั้งนั้น. ที่นี้สัตว์อื่นก็เหมือนกันแหละ ช้าง ม้า วัว ควาย กระทั่งมนุษย์, มนุษย์ยังมีไข่เล็ก ไข่เม็ดเล็กที่สุด ในนั้นมีอะไรครบถ้วนที่มาเป็นมนุษย์โตๆ เหมือนอย่างเรา.

การที่ทำให้มันเปลี่ยนแปลงออกมาใหญ่ขึ้น โตขึ้น ค่ะ นั้น เป็นอำนาจของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ อยู่ในตัวธรรมชาติ เรียกว่าไม่ใช่เจตนาของเราแล้วกัน. เราเจตนาไม่ได้ เราไม่มีอำนาจที่จะไปเจตนา เรามีอำนาจทำให้มันถูกกันกับกฎของธรรมชาติ; และแม้ไม่มีเราเป็นผู้เจตนา ธรรมชาติมันก็ทำของมันได้เอง, ธรรมชาติทำให้เกิดต้นไม้ เกิดสัตว์ ให้เกิดมนุษย์ได้เอง โดยที่เราไม่รู้เรื่อง ไม่ได้เจตนา. นี้เรียกว่าโหวหาระ คือ การใช้ของเล็กๆ น้อยๆ มีค่าน้อยๆ เป็นเค็มพันลงทุนออกไป เพื่อให้เกิดของใหม่ที่ดีกว่า ใหญ่กว่า สูงกว่า, เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติโดยธรรมชาติ ของสิ่งที่มีชีวิตทั่วไป. เราเรียกสิ่งนี้ว่า ชีวิตโหวหาระ

ชีวิตโหวาระ คือชีวิตโหวาร ซึ่งเป็นหัวข้อของการบรรยาย
 ชุคนั้น.

การบรรยายของตนบรรยายเรื่อง ชีวิตโหวาร ว่าโหวาร
 แห่งชีวิต คือการที่ชีวิตมันจะใช้ของน้อยลงทุนเพื่อของมากอยู่
 ในตัวมันเอง, ลงทุนด้วยของต่ำ เพื่อได้ของสูงประเสริฐอยู่ใน
 ตัวมันเอง, นี่เป็นชีวิตโหวาร เป็นของมีอยู่เอง เราจะรู้ไม่รู้
 มันก็มีอยู่เอง, ถ้าเรารู้มันก็จะดี ตรงที่เราจะร่วมมือกับชีวิต
 เพื่อให้มันถึงที่สุดได้จริง ๆ. วิธีการทำอย่างนั้น ก็คือสิ่งที่เรียก
 ว่าพระธรรม หรือธรรมะนั้นแหละ.

ถึงที่สุดของชีวิตโหวารได้ด้วยการปฏิบัติธรรม.

การปฏิบัติของมนุษย์ที่ถูกต้องตามพระธรรม ก็เพื่อ
 จะให้ชีวิตมีโหวาระ เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองโดยเร็ว. เราปฏิบัติ
 ธรรมะทางร่างกายทางภายนอก ร่างกายก็เจริญ, เราปฏิบัติ
 ธรรมะทางจิตใจ จิตใจก็เจริญ; ฉะนั้นการปฏิบัติให้ถูกต้อง
 เพื่อความเจริญนั้น เรียกว่าธรรมะ ธรรมะปฏิบัติ ถ้าเป็น
 เพียงความรักก็เรียกว่า ธรรมะปริยัติ ครั้นปฏิบัติก็เป็นธรรมะ
 ปฏิบัติ ได้ผลมาก็เป็นธรรมะปฏิบัติ.

เราต้องรู้เรื่องนี้ รู้เรื่องสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาติ เพื่อจะได้ผสมโรงกันกับธรรมชาติ เพื่อทำไวยาหารแห่งชีวิตให้เป็นไปอย่างดีโดยรวดเร็ว; คือพร้อมมือกันกับธรรมชาติแล้ว การลงทุนเพื่อผลกำไร ก็จะเป็นไปอย่างดี อย่างมาก อย่างเร็ว โดยกฎธรรมชาตินั้น. ฉะนั้นการที่ประพฤติดี ประพฤติชอบตามหลักธรรมชาติ ก็เพื่อจะให้ชีวิตไวยาหาร การค้าขายของชีวิตมีกำไรเร็ว ๆ มาก ๆ ชีวิตจะเจริญถึงที่สุด.

ในภาษาวินัย คำว่าไวยาหารแปลว่าค้าขายนะ รู้ไว้ด้วย, คำว่าไวยาหาร ไวยาหารนี้ แปลว่าการค้าขาย ความหมายก็เหมือนกันแหละ ถ้าลงทุนของน้อย เพื่อได้เป็นของมากมาย ก็จะมีลักษณะการค้าขายทั้งนั้น. แม้การพูดจาค้าขายปาก แต่ให้ได้ผลมากมาย ก็เรียกว่าไวยาหาร มันก็เป็นการค้าขายด้วยปาก การที่ได้ผลมากมายเกิดขึ้นด้วยการลงทุนน้อย ๆ ก็เรียกว่าไวยาหาร.

ชีวิตตามธรรมชาติ มันรู้จักทำของตัวเอง, แต่เราโง่ เราไม่รู้ แล้วเราไม่ได้ร่วมมือส่งเสริม กลับเป็นอุปสรรคศัตรู ขัดขวาง ทำลายล้าง คือการประพฤติชั่ว ประพฤติผิด

ประพศติไม่เป็นธรรม. บาบอ กุศลทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะ
ความเข้าใจผิด อวิชชามิถาภิภูริ กลายเป็นว่าทำลายชีวิต-
โหวหาระเสีย, ทั้งที่ชีวิตโหวหาระเป็นของดีเป็นของถูก มีอยู่
โดยธรรมชาติ ต้องการจะเจริญ ความโง่ของคนมันเกิดขึ้น
มันก็ทำลายเสีย.

ดูตัวอย่างว่า เด็กคลอดมาจากท้องแม่ตามธรรมชาติ
มีกฎของธรรมชาติควบคุมมาโดยสมบูรณ์ ; มันก็เจริญเติบโต
มาตั้งแต่ในท้องในครรภ์ ออกมาแล้วก็ยังเจริญเติบโต ชีวิต
โหวหาระของธรรมชาติก็ไม่ถูกขัดขวาง. นี้ต่อมาันเด็กโตขึ้น
มา รู้จักกินนั่นกินนี่ เห็นนั่นเห็นนี่ ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น มันไปเกิดอวัยวะอะไรเข้า มันก็หลงใหลในความอร่อย,
อะไรไม่อร่อยมันก็โกรธ ขัดเคือง มันก็เกิดกิเลส โลภะ โทสะ
โมหะ. นี้ต่อไปนี้ เด็กจะไม่ปล่อยให้ธรรมชาติเป็นไปตาม
ธรรมชาติแล้ว, เด็กคนนั้นจะเอาตามโลภะ โทสะ โมหะ ของ
ตน เป็นผู้ขัดขวางชีวิตโหวหาระของธรรมชาติเสีย ; ฉะนั้น
เด็กคนนั้น หรือเด็กวัยรุ่นคนนั้น หรือหนุ่มสาวคนนั้นก็ตาม
เขาทำไปตามกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ ของตน ก็คือทำลาย
ชีวิตโหวหาระของธรรมชาติเสีย. นี้การค้าขายของธรรมชาติ

แห่งชีวิตมันก็เริ่มรวนเร หรือมันถึงกับล้มละลาย, กลายเป็น
ไปในทางต่ำ จนคนนั้นต้องตาย ต้องเจ็บไข้ หรือเป็นบ้า,
หรือว่ามีความทุกข์ตลอดชาติ มันผิดหมดแล้ว เรียกว่ามัน
ล้มละลายแล้ว.

ฉะนั้นเราจึงมีการสอนอบรมลูกเด็ก ๆ ให้เขารู้จักทำ
ในทางที่ถูกต้อง ประพฤติธรรมะ, แม้จะเรียกว่าวัฒนธรรม
ประเพณีอะไรก็ตาม มันอยู่ในเรื่องเดียวกันนี้ทั้งนั้นแหละ,
คือให้ผสมโรงคล้อยกันได้กับชีวิตโหวหาระของธรรมชาติ.
แล้วเด็กคนนั้นก็เจริญ ทั้งทางกายและทางจิต, เป็นสุขสวัสดิ์
วัฒนาถาวร จนเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุดได้ มันก็คือพวกเรา.

จึงอยากจะขอให้พวกเราเรื่อง ชีวิตโหวหาระของธรรม-
ชาติตามธรรมชาตินี้ให้ดีที่สุด เพื่อจะได้ร่วมมือ; แล้วถ้าเป็น
บิดา มารดา ก็ยิ่งสำคัญมาก จะช่วยดูแลอย่าให้เกิดอุปสรรค
ขัดขวางขึ้นมา ในกระแสน้ำแห่งชีวิตโหวหาระของทารกนั้น ของลูก
เด็ก ๆ นั้น, มีแต่ให้ถูกต้อง ๆ ถูกต้อง ให้เด็กเขาเจริญทั้งทาง
กาย ทั้งทางจิต ทั้งทางวิญญาณ ก็จะเป็นบิดามารดาที่ดีที่สุด.

กันเด็ก ๆ หนึ่งเหมือนกัน เมื่อเราโตขึ้น เราอย่าเพื่อ
 คือบิตามารคา อย่าเพื่อเก่งกว่าบิตามารคา ครูบาอาจารย์,
 เรารับฟังคำสั่งสอนของท่านมาพิจารณาใคร่ครวญดู แล้วก็
 เห็นด้วยเป็นแน่, เว้นไว้แต่ว่าเรามันจะโง่เกินไป จึงจะเห็น
 ว่าคำสั่งสอนที่ถูกตองนั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์. ฉะนั้น
 ถ้าอย่างใดแล้ว ปลอดภัยไว้ก่อนดีกว่า คือเชื่อฟังไว้ก่อน
 ดีกว่า เชื่อฟังคำสั่งสอนทางธรรมนั้นไว้ก่อนจะดีกว่า มัน
 จะได้ไปตามทางของธรรมชาติโดยง่าย, ก็หวังได้แต่ความสุข
 ความเจริญโดยส่วนเดียว, ฉะนั้นระบบศีลธรรมหรือศาสนา
 ก็ตาม ที่อยู่ในรูปขนบธรรมเนียมประเพณีประจำบ้านเรือน
 นั้นดีมากๆ.

ขอพูดซ้ำอีกทีหนึ่งว่า เด็ก ๆ โดยธรรมชาติตาม
 ธรรมชาตินั้น มันยังมีอาการแห่งชีวิตไวหรรษ์มากอยู่ เด็ก
 ทารกนั้น, แต่พอโตขึ้น มันค่อยถูกทำให้หมดไป หมดไป
 จนกลับตรงกันข้าม. ลูกเด็กเล็ก ๆ นั้น พอเดินได้วิ่งได้
 เขาอยากตื่นะ ช่วยคุช่วยสนใจ, พ่อแม่ทั้งหลายช่วยสนใจว่า
 ลูกเด็กเล็ก ๆ มันอยากดี มันอยากทำ พอมีอะไร มันมาชิงทำ.
 มาขอทำ. อาตมาประจักษ์ด้วยตนเองว่า ลูกเด็กเล็ก ๆ มันขอ

ทำ ขอชิงทำ หนูทำเอง หนูทำเอง น้มน้มนมาก. แล้วมันก็
 ตีใจเมื่อได้ทำ เป็นสุขเมื่อได้ทำ. ถ้าว่าพ่อแม่ออกปากสัก
 คำว่า แหมเก่งจริง ตีจริง ทำได้ดีจริง ทำได้เร็วจริง, ก็ยัง
 สบายใหญ่ เด็กคนนั้นยิ่งรู้สึกดีใจใหญ่เป็นสุขเลย.

หมายความว่า ความอยากที่จะให้เจริญอยากให้ได้
 นี้ เป็นสัญชาตญาณโดยไม่รู้สีกตัว อยู่ในเด็กคนนั้น;
 ซึ่งเป็นธรรมชาติ เป็นชีวิตโหวหารของธรรมชาติ คือชีวิต
 ต้องการจะลงทุน เพื่อความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปอยู่ในตัวธรรมชาติ.
 เราช่วยกันดูให้ดี ส่งเสริมลูกเด็ก ๆ นี้ให้ดี ให้เขายังคงรักที่
 จะทำ และทำให้ดี และเป็นสุขเมื่อได้ทำ, เด็กคนนั้นเขา
 เป็นสุข เมื่อเขาได้ทำ. มีเด็กหลายคนมันก็แย่งกันทำ น้หนู
 ทำ น้หนูทำ แย่งกันทำ น้ทำแล้วก็รู้สึกว่าได้ รู้สึกเป็นสุข
 ว่าได้ทำดี ได้ทำตามพอใจพ่อแม่. โกรมาสอนให้เด็ก ๆ รู้
 ว่านี่ดี ถ้าไม่รู้สึกว่าได้ ทำไมมันจึงมาขอทำ มาแย่งทำ มาแย่ง
 กันทำ เมื่อได้ทำแล้วก็ไปยืนพอใจอยู่ตามประสาเด็ก ๆ.

นี่คือทุนเดิมของธรรมชาติ ที่ต้องการจะทำให้ดี
 เรียกว่าเหมือนกับลงทุนน้อย เพื่อผลมาก ๆ เพื่อให้ดี, มันมี

อยู่แล้วตามธรรมชาติ ช่วยจับไว้ให้ได้ ช่วยส่งเสริมให้มากขึ้น
ให้ลูกเด็ก ๆ ของเราสนุกในการทำดี. ถ้าเด็ก ๆ ของเราสนุก
ในการทำดี แล้วเป็นอันหวังได้แน่นอนว่า ชีวิตของเขาจะมี
โฆหาระ ก้าวหน้าไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้ โดยไม่ยากเลย.
ถ้ามันเปลี่ยนไป ไปตกในอำนาจของกิเลสแล้วมันก็เลิก มัน
ไปทำตามกิเลสหมด มันเป็นอันธพาล ไปนอนอยู่ในนรก
หมดแหละ ไม่ไปสู่ มรรค ผล นิพพานได้.

เราทำผิดกระแสนแห่งชีวิตโฆหาระของธรรมชาติ จึงไป
นอนอยู่ในนรกกันโดยมาก, ถ้าทำถูกต้องอันนี้ ก็จะไปอยู่
สวรรค์ หรือไปบรรลุ มรรค ผล นิพพาน กันโดยมาก;
เพราะชีวิตมันต้องการอย่างนั้น ทั้งที่ชีวิตนี้ไม่ใช่เป็นสัตว์
เป็นคน ที่รู้สึกตัวรู้สึกตนอะไร, มันเป็นกฎธรรมชาติที่
ประเสริฐ วิเศษอะไรอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งเรารู้ไม่ได้.
เรากล้าพูดได้ว่า **ชีวิตทั้งหลายมันมีกระแสไหลไปสู่
นิพพานทั้งนั้น** คือมันจะดีขึ้น ๆ จนไปสู่ นิพพาน, แล้วมัน
จะสอนตัวมันเองได้ ถ้ามันทำผิดพลาด มันรู้จักแล้วมันไม่
ทำอีก แล้วมันก็จะเจริญงอกงาม. **อย่าว่าแต่คนเลย แม้
แต่ยอถั่วที่มันงอกยื่นไปทางสังกะสี พอถูกแดดร้อนมันก็หด,**

ยอกตัวมันจะตกลงมาจากฝาสังกะสี. เป็นยอกตัวแท้ ๆ มัน
 ยังรู้จักตกมาจากอันตราย แล้วทำไมคนแท้ ๆ จึงเสือกเข้าไป
 ทหาอันตราย ไม่กลัวอันตราย ไม่ถอยหลังจากอันตราย, ไป
 ทำบาปกรรม ไปทำอบายมุข ไปทำอะไรที่ทำให้ลายความเป็น
 มนุษย์ มันโง่กว่ายอกตัวเสียแล้วกระมัง.

นี่ถ้าว่ามันไปถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วก็
 มันต้องแน่นอนที่จะไปนิพพาน, ฉะนั้นอย่าไปขัดขวางมัน
 เสียซิ. เรารู้จักตัวเองให้ดี ทำจิตให้ดี ทำจิตให้ว่าง ทำจิต
 ให้โปร่ง. แล้วมองดูตัวเราให้ดี ชีวิตของเราคืออะไร?
 ร่างกายเป็นอย่างไร? จิตใจเป็นอย่างไร? มันต้องการอะไร?
 แล้วก็ส่งเสริมร่วมมือกับมันให้ดี ๆ, ชีวิตนี้มันต้องการแต่จะ
 ไปสู่จุดหมายปลายทางนิรันดร ดีที่สุดและนิรันดร, มันต้อง
 การไปที่นั่น.

ทีนี้สิ่งที่เรียกว่าเจ้าของ สิ่งที่มีสมบัติเป็นเจ้าของนั้น
 มันไม่รู้นี่, มันพาเจนนอกทางไปนอนอยู่ในนรกทั้งหลาย ๆ
 กับปี จึงค่อยลุกมาใหม่ แล้วค่อยเดินต่อไปใหม่. มันซ้ำ
 เกินไป มันเสียหายมาก ที่คน ๆ หนึ่งจะต้องทำผิด, แล้วก็

ไปนอนรับทุกข์อยู่เป็นเวลานาน กว่าจะได้ถูกใหม่ เดินต่อไป
ใหม่ นั้นมันน่าละอายมันน่าเสียดาย.

สุนัขรู้จักเลือกที่นอน ตรงนั้นนอนไม่สบาย เอ้าลูก
ไปนอนตรงโน้น, เอ้าไม่ค้อยสบาย ลูกอีก ไปนอนตรงโน้น
ไม่สบาย ลูกๆจนไปพบที่นอนสบาย แล้วมันก็นอน. เป็น
สุนัขแท้ๆ มันยังรู้จักเลือกที่ที่ดีที่สุด ที่ถูกต้องที่สุด ที่ควรจะ
ถือเอา, แล้วทำไมมนุษย์เรา ไม่รู้จักเลือกอย่างนั้นบ้าง.

ฉะนั้นขอให้รู้จักเลือกทุกรูปแบบ ในเรื่องการกิน
อาหาร ในเรื่องมีเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยใช้สอย เรื่อง
บำบัดโรค, เรื่องปัจจัยทั้งหลายนี้ ทำให้ถูกต้อง อย่าให้เกิด
เป็นความผิดพลาดขึ้นมาในชีวิตแม้ทางร่างกาย. แม้ทาง
ร่างกาย ซึ่งมันยึดยากยึดเอาตมาก ผิดแล้วมันกลับซ้ำ, ไม่
เหมือนจิตใจ ซึ่งเป็นของว่องไว; การผิดทางกาย ทางวัตถุ
มันยึดเอาต ไปเข้ามาซ้ำ มันยังกินเวลา ระวังอย่าให้มันผิด,
ทางจิตใจมันไว มันไวเหมือนกับฟ้าแลบ มันก็กลับได้เร็ว.
ฉะนั้นเราถือโอกาสอันนี้ ใช้ความไวของมันให้เป็นประโยชน์
ถ้าระวังไม่ดี มันไวไปลงนรก คุณยากเหมือนกัน. เราจะให้

ใช้ความไวในทางที่จะรู้จักไม่ลงนรก หลีกเสียจากการลงนรก,
 ไวในทางที่จะมาอยู่กับความดี แล้วก็ก้าวหน้าในทางความดี,
 จิตใจมันก็เจริญไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งความดี สมกับที่
 เรียกว่าเป็นมนุษย์.

เอาละ ^{๕๕}ทีนี้ขอสรุปท้ายที่อยากจะพูด ก็คือว่า เมื่อ
 ชีวิตมีปกติธรรมดาดีเป็นการค้าเพื่อกำไรอยู่ในตัวมันเองแล้ว
 เราผสมโรงกับมันให้ดี, คือรู้จักว่าอะไรเป็นเครื่องทำให้ขาดทุน
 อะไรเป็นเครื่องทำให้มีกำไร ก็คือธรรมะกับอธรรม. ขอให้
 ศึกษาธรรมะ ธรรมะ พระธรรม หลักรของพระธรรมฝ่ายที่
 ถูกต้อง, อย่าเอาธรรมะฝ่ายที่เป็นอธรรม เป็นฝ่ายผิด อย่า
 ไปเอาของมัน, มาใช้แวดล้อมชีวิตปรุงแต่งชีวิต เป็นตัวชีวิต
 ไปเสียเลย, ประกอบไปด้วยธรรม มันจะเจริญ ทั้งทางกาย
 และทางใจ.

คนเราถ้าดูให้ดี มันจะมีอยู่เป็น ๓ ชั้นนะ ชั้นร่างกาย
^{๕๖}ชั้นหนึ่ง, แล้วก็ชั้นระบบประสาทระบบจิต mental ^{๕๖}ชั้นหนึ่ง,
 และอีกระบบสูงสุดคือระบบสติปัญญา. ซึ่งเราจะเรียกกันว่า

ระบบวิญญานโน้นอีกชั้นหนึ่ง ต้องถูกกันทั้ง ๓ ชั้น ต้องมีความ
 ถูกต้องทั้ง ๓ ชั้น. ถ้าระบบวัตถุมันไม่ถูก ร่างกายมันไม่
 สบาย มันก็ปั่นป่วนที่รากฐาน จิตมันก็ปกตียาก. ต้องมี
 บัจจัย ๔ สำหรับร่างกายนั้นถูกต้อง จะเป็นวัตถุสิ่งของ
 เป็นอะไรก็ตามมันถูกต้อง สิ่งแวดล้อมทุกอย่างมันถูกต้อง
 แม้เพื่อนฝูงมันก็ถูกต้อง นี่เป็นรากฐานชั้นแรก; ก็คือว่า
 แม้เราจะมีจิตเป็นส่วนสำคัญ แต่ว่าจิตนี้มันต้องพึ่งพาอาศัย
 ร่างกายอยู่มาก, ฉะนั้นต้องมีร่างกายถูกต้องและปกติ จิตจึง
 จะทำงานของมันได้ดี.

ควบคุมร่างกายให้ถูกต้องด้วยศีล.

ทั้งร่างกายของเรา^๕ มันไม่ใช่ร่างกายเดียวในโลก.
 มันมีร่างกายของเพื่อนอีกมากมาย ฉะนั้นถ้าทำผิดกันใน
 ระหว่างเพื่อน ร่างกายต่อร่างกายเกิดการเบียดเบียนกันเสีย
 แล้ว, ร่างกายมันถูกต้องไม่ได้ จิตมันก็ไม่ถูกต้องจึงต้อง
 มีศีลธรรมสำหรับควบคุมสังคม. ระบบธรรมะระบบศีล
 ธรรมอันแรกก็คือ ควบคุมความผิดพลาดทางสังคมเสีย
 ก่อนเถิด ปัญหา^๕นี้เป็นปัญหาแรกที่เกิดขึ้นในโลก. เมื่อมี

มนุษย์ขึ้นมาในโลกอยู่กันอย่างมนุษย์มาเรื่อย ปัญหาอะไรจะเกิดขึ้นก่อนลองคิดดู, ปัญหาแรกก็คือกระทบกระทั่งกัน กระทบกระทั่งกันด้วยอำนาจของกิเลส เช่น ข่าเขาบ้าง ขโมยเขาบ้าง ล้วงของรักเขาบ้างโกหกเขาบ้าง.

ฉะนั้น ระบบธรรมะที่เกี่ยวกับสังคมนั้น จึงต้องเกิดขึ้นก่อนในโลก อย่างที่เราเรียกกันว่า ศีลห้าหรืออะไรก็ตาม, นั่นมันก็เพื่อช่วยให้สังคมนั้นปกติ แล้วร่างกายของเรา ก็จะพลอยปกติ, เราจะปกติอยู่คนเดียว แต่สังคมแวดล้อมเรานั้นไม่ปกติ มันเต็มไปด้วยความรบกวน ร่างกายนั้นก็ปกติไม่ได้, เมื่อร่างกายปกติไม่ได้ จิตมันก็ไม่ปกติไม่ได้ เพราะว่าร่างกายนั้น มันเป็นเครื่องรองรับจิต เหมือนออพพีศ หรือว่าที่ทำงานของจิต มันต้องเรียบร้อยก่อน, ฉะนั้นร่างกายจะต้องเรียบร้อย ในกายนั้นเองก็มีความเรียบร้อย สิ่งแวดล้อมร่างกายนั้น ก็ต้องถูกต้องและเรียบร้อย, วัตถุที่แวดล้อมหรือบุคคลที่แวดล้อมต้องเรียบร้อย ไม่ทำความลำบากยุ่งยากให้แก่ร่างกาย, ร่างกายนั้นก็พร้อมที่จะรับรองจิต รองรับจิต ให้จิตเป็นจิตที่ปกติได้โดยง่าย.

ฉะนั้นเมื่อร่างกาย โดยเฉพาะคือระบบประสาทนี้
 มันปกติแล้ว, จิตมันก็จะปกติ, เราก็มีวิธส่วนที่เกี่ยวกับจิต
 ทำให้จิตดี. จิตดีในที่นี้ก็คือว่ามีสุขภาพทางจิตดี มีจิตเข้มแข็ง
 มีจิตแน่นอน มีจิตปกติ มีจิตว่องไวในการคิดการนึกการทำ
 หน้าที่ของจิตอย่างนี้เรียกว่าจิตดี ยังไม่เกี่ยวกับสติปัญญา อย่า
 เพื่อเอาไปปนกันเสีย ที่ว่าจิตดี คือจิตมีคุณภาพ มีคุณสมบัติ
 มีสมรรถนะ ตามความมุ่งหมายของจิต; คือมีหน้าที่รู้สึก
 อารมณ์ สัมผัสอารมณ์ รับอารมณ์ รู้จักสิ่งทั้งหลายที่มาถูก
 ต้องแวดล้อมดี, แล้วก็มีความรู้สึกที่ถูกต้อง ที่จะก่อให้เกิด
 ความคิดนึกที่ถูกต้องต่อไป, แล้วก็ไม่อ่อนแอ ฉะนั้นจึงไม่
 ซบเซาหวาดกลัวหรือไม่อะไร มันเป็นปกติดี ไม่ไวเกินไป
 ไม่ช้าเกินไป ไม่อ่อนเกินไป ไม่แข็งเกินไป. นี้เรียกว่าเป็น
 จิตที่มีสุขภาพดี เพราะมันมีระบบประสาทดี เพราะมันมีร่าง
 กายที่ช่วยจัดให้มัน. นี้จิตมันดี มันก็เป็นรากฐานของวิญญาณ
 หรือสติปัญญา เราต้องมีจิตดี, แล้วสติปัญญาที่เรียกว่า
 ทางวิญญาณมันก็จะดี, ถ้าจิตมันไม่ดี ไม่ปกติ มันไม่มีสุขภาพ
 แล้ว สติปัญญามันก็ไม่ได้ มันดีไปไม่ได้ ฉะนั้นเรื่องของ
 จิตก็ต้องทำให้หมดปัญหา.

ควบคุมจิตใจให้ถูกต้องด้วยสมาธิ.

จิตที่ดี โดยหลักธรรมะวางลักษณะของจิตที่ดี คือ เป็นสมาธิ; ว่ามันบริสุทธิ์จากกิเลสรบกวน, ว่ามันตั้งมั่น มันคงอยู่ในตัวมันเอง มีอะไรมาทำให้โยกโคลงได้ยาก มันมั่นคง, แล้วมันว่องไวในหน้าที่ ว่องไวในหน้าที่สำหรับจิต จิตมีหน้าที่ สำหรับคิดสำหรับนึก สำหรับรู้สึก สำหรับสร้างสรรค์ สำหรับอะไรก็ตาม มันว่องไวในหน้าที่ของมัน ก็เรียกว่าจิตว่องไวในหน้าที่. **ปริสฺสุทฺธิ** — **จิตบริสุทธิ์** **ไม่โง่** **ไม่หลง** **ไม่มีกิเลส**, **สมาธิโต**—**จิตตั้งมั่น** **เข้มแข็ง**, **กมุขมุนีโย**—**จิตว่องไวในหน้าที่ของจิต** **ครบ ๓ ประการนี้แล้ว เรียกว่าจิตดี.**

ที่^{๕๕}จิตดี^{๕๕}จะมีสมาธิ สมาธิ^{๕๕}แปลว่า ^{๕๕}ตั้งอยู่^{๕๕} ^{๕๕}ตั้งอยู่^{๕๕} อย่างคืออย่างถูกต้อง. ในบาลีมีพจนานุกรมของคำว่าสมาธิ คือจิตตั้งไว้ดี ว่าจิตที่มีเอกัคคตาในนิพพาน มีนิพพานเป็นเอกัคคตา, เอกัคคตาคือรวมยอดจุดเดียว—เอกัคคตา **จิตมีนิพพานเป็นที่รวมยอดเป็นจุดเดียว** **นั่นเรียกว่าจิตเป็นสมาธิ.** ก็เหมือนกับที่พูดเมื่อตะ^{๕๕}กัน ^{๕๕}ว่าธรรมชาติ^{๕๕} **แต่** ^{๕๕}นั้น^{๕๕} **ต้องการ** ^{๕๕}จุดหมาย^{๕๕} **ปลายทาง** ^{๕๕}ที่นิพพาน^{๕๕} **มันเหมือนกับ**

ชะเง้อหานิพพานอยู่ตลอดเวลา. ฉะนั้นถ้าจิตได้อยู่ในลักษณะ
ถูกต้องตามสภาพเดิม จิตนั้นจะชะเง้อหานิพพาน จึงเรียกว่า
เอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์.

คำ^๕นี้เพราะมากนะ ช่วยจำไว้ด้วย เอกัคคตาจิตที่มี
นิพพานเป็นอารมณ์, ผู้ที่ชอบเขียนเขียนไว้ด้วย เอกัคคตาจิต
มีนิพพานเป็นอารมณ์ คือลักษณะของจิตที่ถูกต้องที่สุด
ตามธรรมชาติเป็นสมาธิจิต มันมุ่งนิพพานเป็นอารมณ์
ชะเง้อหานิพพาน, เป็นคำบัญญัติที่มีอยู่ในบาลี ไม่ใช่ว่าเอา
เองนะ. เอกัคคตาจิตมีนิพพานเป็นอารมณ์ นี้ชื่อว่าสมาธินะ
สมาธิ แปลว่าตั้งอยู่ดี, คำว่าตั้ง^{๕๕}คือ ตั้งถูกต้อง ตั้งเข้มแข็ง
ตั้งอะไรหมก คำว่าดี.

ฉะนั้นเราจะมีจิตที่มุ่งต่อพระนิพพานเป็นอารมณ์ ให้
เขารูปเขารอยกับชีวิตวัหาระของธรรมชาติ ซึ่งมันเป็นอยู่เอง,
อย่างที่อธิบายมาแล้วอย่างยืดยาว ว่าจิตตาม ธรรมชาตินั้น
มันมุ่งหมายปลายทางสูงสุดทั้งนั้น, เรียกว่าวัหาระของชีวิตมัน
เป็นอย่างนั้น จิตมันเป็นอย่างนั้นอยู่แล้วโดยธรรมชาติที่เราไม่
รู้สึกตัว. ^{๕๖}ทีนี้พอเรามารู้สึกตัวเข้า เราก็ช่วยมันซิ ช่วยสนับสนุน

สนุนหลักการที่ว่า มีนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง แล้วจะ
เร็วเข้า ๆ.

เรื่องอย่างนี้ควรจะมีสอนในโรงเรียน สอนให้มนุษย์
เรารู้เรื่องที่จำเป็นที่สุดของมนุษย์, แทนที่เสียตายที่ว่า ไม่มี
โรงเรียนไหนมหาวิทยาลัยไหนในโลกสอนเรื่องอย่างนี้, ไปสอน
เรื่องทำมาหากิน เรื่องรู้หนังสือ เรื่องวิธีเอาเปรียบคนอื่น
ทั้งนั้นแหละ โลกนี้มันจึงไม่มีสันติภาพ.

ถ้าว่ามนุษย์มีการศึกษาที่จัดไว้ดี รู้เรื่องธรรมชาติ
อันลึกซึ้งของชีวิตดี, พวกเราก็จะเดินถูกทางมาตั้งแต่แรกเกิด
จนโต จนถึงที่สุด ไปถึงจุดหมายปลายทางได้. ฉะนั้น
การศึกษาในโลกนี้มหาห้วงกว้าง วันนั้นมาต่อทางหมากันเสียที,
ขอให้ถือว่าการพูดนี้เป็นการต่อทางหมา คือการศึกษาที่มัน
ทางกว้าง มันไม่สมบูรณ์ มันไม่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ได้.
เอา วันนั้นมาต่อทางหมากันตรงนี้ ว่าชีวิตโง่หาระ เป็นกฎ
ของธรรมชาติที่มีอยู่ ให้ชีวิตทั้งหลายมีลักษณะเหมือนกับการ
ลงทุนค้าขาย เพื่อกำไรอันยิ่งขึ้นไป จนกว่าถึงจุดสุดท้าย
ซึ่งไม่ต้องค้าขายอีกต่อไป.

นิพพานคือที่สุดของชีวิตโหวหาร.

คนโบราณในอินเดีย เขาเข้าใจเรื่องนี้ เขาพูดกันอยู่ เป็นคำธรรมคาสามัญ ว่าชีวิตโหวหาระ, แต่เวลานั้นแหละ เมื่อ พระพุทธเจ้ายังไม่เกิด มันก็ชีวิตโหวหาระอยู่แค่ฝ่ายวัตถุฝ่าย ร่างกาย คือว่ามีสติปัญญา มีความรู้ ทำมาหากิน ร่ำรวย สบาย ไม่ต้องทำอะไรแล้ว เป็นคนแก่ไม่ต้องทำอะไรแล้ว เขาก็ถือว่า ชีวิตถึงที่สุดแล้ว.

มีคนอื่น ๆ หนึ่งเขามาอวดพระพุทธเจ้า ว่าเขาเป็นผู้มี ชีวิตโหวหารถึงที่สุดแล้ว เป็นสมุทฺตเจทแล้ว, พระพุทธเจ้า รู้ว่า คนนั้นก็คนธรรมดา, ถามว่าเป็นอย่างไร ที่ว่าชีวิตของท่านถึงที่สุดแห่งโหวหาร? เขาก็บอกว่า ก็กูซิไม่เห็นหรือ เคยวนเงิน ทอง ข้าว ของ วัว ควาย ไร่ นา ยกให้ลูกหมด แล้ว, เป็นคนตัวเปล่า เทียบตามสบาย ไม่ต้องทำอะไร เป็น คนแก่แล้ว เขาก็ถือว่าเขาจบความเป็นมนุษย์แล้ว คนนั้น. พระพุทธเจ้าว่ายัง ๆ ยังไม่ใช่, ท่านต้องลงทุนแสดงธรรม พุคจาให้เขาคิดเสียใหม่ตามแบบของพระพุทธเจ้าว่า มันต้อง ไปถึงโน้น ไปถึงเรื่องทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ. นั้นมันเป็น

เรื่องฝ่ายวัตถุฝ่ายร่างกาย มีเงินมีทอง มีวัวควายไร่นา มีอะไรหมด มีอะไรหมด, เกิดเป็นคนร่ำรวยที่สุด ไม่ต้องทำอะไร นอนกินก็ได้ ยกสมบัติให้ลูกให้หลานหมดแล้ว วันหนึ่ง ๆ ไม่ต้องทำอะไร ว่าถึงที่สุดของชีวิตโหวต, นั่นมันถูกแต่ทางฝ่ายร่างกายฝ่ายโลก พระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องการอย่างนั้น ท่านต้องการให้ทำไปให้มันถึงที่สุดทางฝ่ายจิตด้วย.

นี่ระบบปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนา มันก็มีอย่างนี้, คือว่าจะต้องลงทุน ในฝ่ายจิตฝ่ายวิญญานกันต่อไปอีก. นับตั้งแต่ว่าเราลงทุนไม่ฆ่าสัตว์ ลงทุนออกออมไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต นี่ลงทุน แล้วก็เราได้ผลกำไรมา คือจิตใจมันดี จิตใจมันเป็นสุขภาพบุรุษมีเมตตากรุณา, เราลงทุนไม่ลักไม่ขโมย แล้วเราก็ได้ผลที่ตรงกันข้ามมา. ไม่ว่าอะไรที่เป็น การปฏิบัติธรรมะแล้ว ส่วนที่เข้าไปมันเหมือนกับการลงทุน แล้วก็ผลเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมา. เรารู้จักลงทุนเพื่อฆ่ากิเลส ออกลดน้อยทอนอย่างยิ่งเพื่อทำลายล้างกิเลส นี่เรียกว่าเป็นการลงทุน, แล้วเราก็ได้กำไร เป็นผลกำไร คือความไม่มีกิเลสมา. เคยวันเราก็ไม่มีกิเลส ไม่มีศัณหา

ไม่มีอุปาทาน ไม่มีคามยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ๆ จิตก็หลุดพ้น หลุดพ้น สันอาสวะ ไม่มีอุปาทาน ก็เป็นพระอรหันต์ นั้นแหละ. เป็นพระอรหันต์ก็คือบรรลุนิพพาน คือ จุดหมายปลายทางของชีวิตตามที่ธรรมชาติต้องการ ว่า พระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง.

นี้ช่วยจำไว้เป็นส่วนประกอบอีกส่วนหนึ่งว่า พระนิพพานให้เปล่า ไม่ต้องซื้อด้วยสตางค์นะ, ความสุขที่แท้จริงนั้นให้เปล่า ไม่ต้องซื้อด้วยสตางค์. ความสุขที่เราเตรียมเงินเดือนไว้ซื้อนั้น ความสุขหลอกทั้งนั้น แล้วก็ไม่ใช่ความสุขจริง, ถ้าความสุขจริงต้องไม่ใช่สตางค์ แต่มันเป็นการกระทำลงทุนชนิดนี้. ลงทุนด้วยการทำจิตให้ก้าวหน้าไปตามทางของธรรมชาติ ที่มันต้องการจะลุดถึงนิพพาน อยู่ในตัว.

ฉะนั้น ขอให้ทุกคนนั้นเลือกบทพระธรรมหลาย ๆ อย่างหลาย ๆ สิบอย่างมาประจำตัว สำหรับจะส่งเสริมให้ กระแสแห่งชีวิตواهرนี้ ให้มันถูกต้องเรื่อยไป ไม่มีถอยหลัง ไม่มีขาดทุน. ฉะนั้นธรรมะอะไรที่เกยไต่ยินได้ฟังมาแล้ว

ก็เลือกเอามาเถอะ จะเอามาเป็นที่พึ่งสักก็ข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๕ ข้อ, แล้วปฏิบัติให้จริง ให้มันมีธรรมชาติแน่นอน ที่เราปฏิบัติอยู่อย่างแน่นอน, อย่าให้มันเลื่อน ๆ จด ๆ จำ ๆ ไว้ในสมุท แล้วก็ไม่ได้ปฏิบัติอะไรกันเลย. ไปทบทวนดูใหม่ว่า เคยได้ยินได้ฟังว่าอย่างไรบ้าง เอามาประพาศปฏิบัติ, เหมือนกับการลงทุนที่ไม่ต้องใช้เงิน แล้วก็ผลออกมาเป็นกำไรที่ไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นความสูงแห่งจิตใจ, นี่จึงเรียกว่า investment, investment โดยอัตโนมัติด้วย แล้วก็อยู่ในจิตใจของมนุษย์ตามธรรมชาติในตัวเอง.

ถ้าพุทธธรรมคาสามีญกันหน่อย ก็ต้องพูดว่า ชีวิตนี้เป็นการลงทุนค้าขายอยู่ในตัวมันเอง คนเขาก็จะหัวเราะจะโห่เอาด้วย, แต่ความจริงต้องการจะพูดอย่างนั้น ว่าชีวิตนี้เป็นการค้าขายอยู่ในตัวชีวิตเอง, มันรู้จักค้าขายของมันเอง เพื่อผลอันงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ถ้าเจ้าของมันโง่ มันก็ซัดขวางเสีย มันก็ล้มละลายไป, ถ้าเจ้าของชีวิตนั้นฉลาด มันก็ช่วยส่งเสริม มันก็ก้าวหน้าไปโดยเร็ว, นิพพานจึงเป็นที่หวังได้ มรรค ผล นิพพานก็เป็นที่หวังได้ ด้วยเหตุนี้.

นี่คือสิ่งที่อยากจะให้ท่านทั้งหลายรู้จัก, แล้วก็ไม่วู้อะไร เพราะว่ามันแปลก จะเปลี่ยนก็ไม่ได้ จะยิ่งฟังไม่เข้าใจ ต้องยืมชื่อเดิมในพระบาลีออกมา เรียกว่า โวหารแห่งชีวิต. โวหารแปลว่าการลงทุนด้วยของน้อย เพื่อผลกำไรอันมาก นี่เรียกว่าโวหารหรือโวหาร เช่นการกำขายเป็นต้น, ฉะนั้น investment นั้นแหละคือตัวโวหาร โดยตรงเลย ทำให้มันเกิดผลมาก.

ฉะนั้นชีวิตเป็นการกำขาย ลงทุนกำขายอยู่โดยชีวิต โดยอัตโนมัติ โดยธรรมชาติ โดยไม่ต้องเจตนาของใครก็ได้, นี่เราเรียกว่ากระแสแห่งวิวัฒนาการ evolution ของธรรมชาติ โดยไม่ต้องเป็นเจตนาของบุคคลนั้น หรือสัตว์ตัวนั้น หรือของอะไร. ถ้าเรารู้จักจะดีมากนะ ถ้าเรารู้จักสิ่งนี้จะดีมาก จะเป็นบุญเป็นกุศลมาก เป็นสิ่งที่ควรรู้จักอย่างยิ่ง, ฉะนั้นรู้จักเกิด แล้วจะได้ร่วมมือกับกระแสแห่งวิวัฒนาการ วิวัฒนาการนั้นก็ไปเร็ว จะไปสู่จุดหมายปลายทางเร็ว, การหวังอยู่ว่าจะได้บรรลุนิพพานในชีวิตปัจจุบันนี้ เป็นสิ่งที่หวังได้ สำหรับผู้ที่รู้จักชีวิตโวหาร.

หลักธรรมะที่ควรเลือกมาปฏิบัติ.

๑. เป็นสุขในการทำงาน.

วันหนึ่งบรรยายคำๆเดียวว่า ชีวิตโหวง, ที่นี้เมื่อ
 ตะกว่าให้ทุกคนเลือกเอาเอง, อะไรที่มันจะเป็น **หลักธรรมะ**
สำหรับหล่อเลี้ยงชีวิตโหวง ให้ชีวิตโหวงรอกงามเจริญ
 เหมือนต้นไม้ได้ปุ๋ยดี ได้อาหารดี ได้แสงแดดดี งอกงาม
 ก็ธรรมะเช่นว่า **เป็นสุขในการทำงาน.** ถ้าใครชอบช่วยจกด
 ช่วยจำไปให้แน่นอน อย่าลืม อย่าให้มันลืมเลือนได้ ให้มันมี
 ความสุขในการทำงาน, เหมือนลูกเด็กทารก ที่เมื่อเขาได้ทำ
 อะไรให้พ่อแม่แล้ว เขาดีใจเต้นแรงเต้นกา, เขามีความสุข
 ในเมื่อได้ทำ เขาขอทำ หนูทำเอง หนูทำเอง พ่อทำแล้วก็
 เต้นแรงเต้นกา เป็นที่พอใจพ่อแม่ นี้เรียกว่ามีความสุขใน
 การงาน.

ฉะนั้นเมื่อคุณทำการงานอะไรก็ตามใจ ขอให้รู้สึก
 เป็นสุขเหมือนทารกตัวน้อยๆนั้น, อย่าเกลียดการงาน
 เมื่อไรจะหมดเวลาการงาน จะไปสถานเริงรมย์ นั้นก็ตกูเถอะ
 มันตรงกันข้าม. เมื่ออยู่กับการงานนี้เป็นสุขที่สุดเลย เป็น

สุขที่สุด นับถือตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเอง ว่าได้อยู่กับธรรมะ,
ธรรมะคือการทำหน้าที่ การทำงานคือการปฏิบัติ
ธรรม แล้วก็จะสนุกในการทำงาน, แม้ว่าการงานนั้น บาง
 เวลามันเป็นเรื่องล้างจาน ถูพื้น ล้างส้วมก็ตามเถอะ ก็ขอ
 ให้มันสุข เป็นสุขที่สุด. คงจะสั้นหัวไปหมดแล้ว ล้างส้วม
 เป็นสุข, แต่ไปลองทำคูใหม่ซิ ขอให้เปลี่ยนจิตใจเสียใหม่ซิ
 แล้วไปลองทำคูใหม่ แม้แต่ถูเรือน ล้างจาน ล้างส้วมนี้ก็
 พอใจ จะรู้สึกพอใจ, ไม่ต้องไปฟังเพลง ไม่ต้องไปโคตเคน
 อะไรที่ไหน พอใจเมื่อทำหน้าที่ของมนุษย์อยู่, แต่รู้จักมันดี
 ว่าเป็นการปฏิบัติธรรม ตรงตามเรื่องของชีวิตโหวร แล้วก็
 เป็นสุข, ก็จะเกิดนิสสัย เป็นนิสสัยใหม่ขึ้นมา เป็นสุขเมื่อ
 ทำงาน.

ปีติเกิดจากธรรมะ เพราะรู้สึกว่าการถูกต้อง,
 ปีตินี้ให้เกิดความสุข ถ้าไปกามารมณ์ มีปีติเกิดจากกามารมณ์,
 มันไม่ใช่ปีติ มันเป็นเรื่องความรู้สึกหลอก ๆ ไม่ใช่ปีติอัน
 แท้จริง มันเป็นปีติหลอก มันก็วินาศ. ปีติที่เกิดจากกาม
 มันทำลาย ให้เป็นทาสของกามจนวินาศไปในที่สุด, ถ้าปีติ
 เกิดจากธรรม ก็เป็นสุขจริง แท้จริง **ธมฺมปีติ สุขํ เสติ.**

ปีติคือความพอใจ ถ้าพอใจของธรรมะโดยธรรมะ มันก็เป็น
 ธรรมะปีติ ก็เป็นสุขจริง, ถ้าเป็นปีติของกิเลส กิเลสเป็นผู้
 ปีติ นี้ไม่ใช่ธรรมะปีติ นี้มันก็หลอก มันก็หลอกไปลงนรก.

ฉะนั้นขอให้เรารู้จักธรรมะปีติ, แม่เมื่อล้างส้วมอยู่
 ล้างจานอยู่ ถูเรือนอยู่อะไรอยู่ที่ตามเถอะ แม้ว่าจะต้องถีบ
 สามล้อ จะต้องหากินแบบนี้ ก็ปีติตลอดเวลา มันก็จะ
 ส่งเสริมกระแสวิวัฒนาการของจิต. ที่รับประกันได้อย่างหนึ่ง
 ก็คือว่าจะไม่มีใครยากจนในโลกนี้, ถ้าเขารู้จักแสวงหาปีติ
 จากการทำงานแล้ว มันก็ทำการงานสนุกไปหมด แล้วก็
 ไม่มีใครยากจน เพราะมันสนุกในการทำงานแล้วจะยากจน
 อย่างไร, คอมมูนิสต์มันก็ไม่มี คอมมูนิสต์มันเกิดไม่ได้
 เพราะไม่มีใครยากจน นายทุนก็เกิดไม่ได้.

ฉะนั้นขอให้ถือหลักธรรมะที่ว่า การงานคือการ
 ปฏิบัติธรรม ทำให้เกิดธรรมะปีติ เป็นสุขจนยกมือไหว้ตัวเอง
 ได้ นี้ข้อแรก, ขอให้เอาธรรมะนี้ไปเป็นข้อแรก สำหรับ
 ส่งเสริมกระแสแห่งชีวิตไฉไล.

๒. รักผู้อื่น.

ข้อที่ ๒ รักเพื่อนมนุษย์ รักเพื่อนมนุษย์นั้น
 เป็นการส่งเสริมความสงบแห่งสังคม, เมื่อตะกัฟุดว่า เรา
 จะสุขคนเดียวไม่ได้ มันอยู่ไม่ได้แน่ เพื่อน ๆ ของเราต้อง
 ปกติสุขด้วย มันจึงจะอยู่ได้ ดังนั้นเราจึงจะต้องรักผู้อื่น.
 ฉะนั้นผู้ทรูเรื่องนี้ เขาจึงบัญญัติให้เรายึดถือเป็นหลักว่า
 สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน
 ทั้งหมดทั้งสิ้น แม้แต่ไก่ ไม่ใช่เฉพาะคน, สิ่งมีชีวิตทั้ง
 หลาย เราต้องถือเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเราทั้งหมด
 ทั้งสิ้น.

รักผู้อื่นด้วยความรู้สึกอย่างนี้ แล้วเราก็จะมีจิตใจ
 ทั่วองงามไปตามธรรมชาติ เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งด้วย
 เหมือนกันแหละ. คำพูดที่ฟังยากมีอยู่ว่า ให้ผู้อื่นกิน อิ่ม
 กว่าเรากินเอง. ถ้าใครไม่เคยได้ยินได้ฟัง ช่วยจกไปหน่อย
 เถอะ ให้ผู้อื่นกินนั้นอิ่มกว่าที่เรากินเอง, เรากินเองเดียว
 ก็ถ่ายอุจจาระก็เลิกกัน ถ้าเราให้ผู้อื่นกิน มันไปอิมอยู่ที่จิตใจ
 เป็นบี ๆ ที่เราได้เคยช่วยใคร ได้ให้อะไรใคร เรานึกถึงเมื่อไร

พอใจเหมือนนั้น, เรียกว่าเราอึดอยู่เป็นปี ๆ นี้เรียกว่า ให้ผู้อื่น
กิน มันอึดกว่าเรากินเอง.

เรามีของเล่น เช่นมีดอกไม้ที่งดงามดอกหนึ่ง เรา
เอามาใช้เอง ตมเองที่ตัดหูเอง เคี้ยวมันก็ขำวังทั้งมันเหี่ยว,
แต่ถ้าเราให้เพื่อนไป มันไปฝังอยู่ในจิตใจของเพื่อนเป็นปี ๆ
มันไม่รู้จักเหี่ยว ดอกไม้นั้นจะไม่รู้จักเหี่ยว มันไปฝังอยู่ใน
จิตใจของเราของเพื่อน มันไม่รู้จักเหี่ยว. อย่างนี้เรียกว่า
ไม่เฉพาะแต่ของกิน แม้แต่ของใช้ของอะไรก็ตาม ให้เพื่อน
ไปเถอะ แล้วมันก็จะอยู่ อยู่ยืดยาว กินเองใช้เองเที่ยวทั้งหมด.
นี่การที่รักผู้อื่น มันทำให้เกิดธรรมะปกติ ซึ่งหล่อเลี้ยง
ชีวิตไวหาระ ไวหารแห่งชีวิต.

ถ้าเรารู้จักสังเกต เราจะรู้สึก ว่า จิตที่คิดจะให้นั้น
มันสูงกว่าจิตที่คิดจะเอา, จิตที่คิดจะให้อะไรแก่ผู้อื่นนั้น
มันสูงกว่าจิตที่คิดจะเอา มันจึงเป็นชีวิตไวหารอย่างยิ่ง
เมื่อเราให้, เมื่อเราเอา มันหล่อเลี้ยงกิเลส หล่อเลี้ยงความ
เห็นแก่ตัว, เมื่อเราให้มันส่งเสริมความไม่เห็นแก่ตัวมันทำลาย
ความเห็นแก่ตัว.

มองดูข้อนี้แล้วก็ปฏิบัติเถิด จะทำให้เห็นแก่ผู้อื่น
 กล้วย ๆ กับว่าผู้อื่นนั้นแหละ คือของเรา, มันคงจะไม่ใช้พูด
 อย่างเอาเปรียบ ถ้าจะพูดว่า เมื่อเรารักคนทั้งโลก คนทั้ง
 โลกก็เป็นของเราใช่ไหม? ใครเห็นด้วยบ้าง เมื่อเรารักคน
 ทั่วโลกคนทั้งโลกก็เป็นของเราหรือเป็นตัวเราใช่ไหม? ทำไม
 เราไม่คิดอย่างนั้น ถ้าเราคิดอย่างนั้น เราก็ยินดีที่จะให้ส่วน
 ที่ควรจะให้, เคี้ยวนี้เราไม่ให้ ไม่ให้เลย ไม่ให้เลย สะสมไว้
 เป็นของตัวจนท่วมหัวท่วมหู ก็ไม่คิดจะให้ใครเลย. ลอง
 กิติดูเถอะถ้าเราให้อะไรแก่ใครไป มันไม่ได้หายไปไหนนะ,
 นี่ทำบุญทำกุศลยิ่งให้มันยังมี ยิ่งให้มันยิ่งมากนะ ถ้าเราทำ
 บุญออกไปมันก็ยังไปเป็นบุญ ซึ่งยังคงเป็นของเรา. ฉะนั้น
 เราให้แก่คนทั้งโลก คนทั้งโลกก็กลายเป็นของเรา เราไม่ได้
 เสียหายอะไรไป, นี่จิตใจที่มันเจริญถูกต้องตามหลักการของ
 ธรรมชาตินั้นเป็นอย่างนี้ ฉะนั้นท่านจึงสอนให้รักผู้อื่น.

รักผู้อื่นนั้นแหละคือเศรษฐกิจ ใครอยากจะเป็น
 เศรษฐี เป็นได้เดี๋ยวนี้เลยก็ว่าได้, ยังเป็นนักเรียนอยู่นี่ก็เป็น
 เศรษฐีได้ รู้จักให้แก่ผู้อื่น รู้จักทำงานด้วยความสนุก จนเกิด

ผลของงานขึ้นมา แล้วใช้กินแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น นั่นคือ
 เศรษฐี. ถ้าว่าเศรษฐีในภาษาธรรมไม่ใช่คนมีเงินล้าน เงิน
 ร้อยล้านพันล้าน ไม่ต้อง, เศรษฐีในภาษาโลกเป็นอย่างนั้น
 มีเงินมากมาย เศรษฐีในภาษาธรรมไม่ได้กำหนดว่ามีเท่าไร
 แต่เขาพยายามทำงานให้สนุก แล้วมันต้องได้แหละผล. เป็น
 นักเรียนอยู่นี้ไปทำงานอะไรก็ได้ที่มันควรทำ มันก็ต้องได้,
 ได้มาแล้วกินแต่พอดี มันต้องเหลือ, เมื่อเหลือแล้วก็ช่วยผู้อื่น
 แม้ว่ามันจะมีราคาเพียงสักบาทสองบาท มันก็มีค่าสูงในทาง
 ธรรมทางจิตใจ เรียกว่าเป็นเศรษฐีได้ เราเป็นเศรษฐีกัน
 ได้ทุกคน.

เศรษฐีแปลว่าผู้มีความประเสริฐ เศรษฐีจะแปลว่า
 ประเสริฐ เศรษฐีแปลว่ามีความประเสริฐ แต่ไม่ใช่มีเงินร้อย
 ล้านพันล้าน. เขามีคุณธรรมอย่างนี้ คือเขาสนุกในการทำ
 งาน ฉะนั้นเขาจึงทำได้มากกว่าธรรมดา, ที่นี้เขาก็กินไม่หมด
 ก็เอาที่เหลือไปช่วยผู้อื่นในลักษณะที่ควรจะช่วย, ไม่ใช่ไป
 แจกนะ ไม่ใช่ซื้อขนมบั้งไปให้ปลาที่เขากินกินนะ อย่างนั้น
 ไม่ใช่เรื่องนั้นนะ คนละเรื่อง.

เราต้องช่วยในสิ่งที่มันควรจะช่วย เราจะเป็นประโยชน์แก่โลก ก็คือช่วยให้เขาสามารถช่วยตัวเอง, ข้อนี้ก็ต้องจำไว้ในใจด้วย ถ้าเราจะช่วยใครที่เป็นการช่วยโดยแท้จริง ต้องช่วยให้เขาสามารถช่วยตัวเองในที่สุด, นี้เรียกว่าการช่วยที่แท้จริง ตามพระพุทธรักษาติ ว่าให้ใคร่ครวญให้ดีที่สุดเสียก่อน แล้วจึงช่วย นี้ข้อสองว่า รักผู้อื่น.

๓. บังคับจิตได้.

ข้อที่ ๑ ว่า ทำงานสนุก แล้วก็รักผู้อื่น แล้วก็อีกข้อหนึ่ง ที่มันจะช่วยให้สำเร็จได้ ก็คือ บังคับจิตได้. อย่าชอบชู้ๆ หวัดๆ ตามนิสัยสันดานของตน, คนโดยมากเขาถือกิเลสของตัวเป็นหลัก จะพูด จะทำ จะคิด ก็ทำชู้ๆ หวัดๆ ไม่ได้ใคร่ครวญอย่างแท้จริง, ฉะนั้นคนโง่จึงมีมากในโลกนี้ คือคนที่ไม่ได้ใคร่ครวญให้ดี ไม่บังคับจิต ไม่บังคับอะไร ก็พูด ก็ทำ ก็คิดชู้ๆ ไปอย่างนั้น.

ฉะนั้นเดี๋ยวนี้เราจะมีหลักที่สำคัญที่สุด ก็ว่าจะต้องบังคับจิตให้ได้, จะคิดจะพูดอะไร ก็ต้องรู้สึกตัวก่อน

ให้มันเป็นไปแต่ในทางที่ถูกต้อง, แล้วไม่ยอมให้มันเจ
 ออกไปนอกทางแห่งความถูกต้อง. ฉะนั้นเราจงบังคับจิต
 ให้อยู่ในคลองของพระธรรม เช่นว่าในคลองของชีวิตโหวร
 นี้ก็เรียกว่าคลองของพระธรรม, นี้เรบบังคับจิตให้ได้ ก็จะมีอยู่
 ในคลองของพระธรรม แล้วมันก็จะเจริญไปตามทางธรรมโดย
 แน่นนอน มันจะถึงจุดหมายปลายทางได้ เพราะเรบบังคับจิตได้.
 ถ้าเรบบังคับจิตไม่ได้ เช่นว่าความโลภเกิดขึ้น บังคับจิตไม่ได้
 มันก็มีนิสัยโลภเกิดขึ้น เพิ่มนิสัยโลภเข้าไป, ถ้าเราโกรธ
 มันก็เพิ่มนิสัยโกรธเข้าไป, เราโง่งมันก็เพิ่มนิสัยโง่งเข้าไป มาก
 เข้าๆ. แต่ถ้าเรบบังคับจิตได้ เมื่อควรจะโลภ ไม่โลภ
 นี้มันไปลดความเคยชินที่จะโลภ ที่สะสมไว้นั้นให้ลดลงๆ.
 ทุกครั้งที่เรบบังคับจิตได้ บังคับจิตเรื่องโลภได้ นิสัยโลภจะ
 ลด บังคับจิตไม่โกรธได้ ก็จะลดนิสัยโกรธ บังคับจิตไม่
 ให้โง่งได้ มันก็จะลดนิสัยโง่ง ก็เลสมันก็ลดลงๆ เพราะ
 การบังคับจิตได้. นี้คือกระแสแห่งการก้าวหน้า แห่งชีวิต
 โหวร ใกล้ต่อพระนิพพานเข้าไปทุกครั้งๆ ที่เรบบังคับจิตได้.

เอาละ ๓ ข้อพอแล้ว บางคนจะเบื่อแล้ว ๓ ข้อพอ
 พอกินพอใช้ พอที่จะเป็นเสบียงไปเลี้ยงชีวิตโหวร ให้ไปสู่

พระนิพพาน. เป็นสุขเมื่อทำงานคือปฏิบัติธรรม แล้ว
 ก็รักผู้อื่น, รักผู้ใดผู้หนึ่งกลายเป็นของเรา ถ้าเรา
 ชื่นเหินยว ถ้าเราอยากจะชื่นเหินยว ให้รักผู้อื่นแล้วผู้อื่นจะกลาย
 มาเป็นของเรา ของเราจะมากขึ้น, แล้วบังคับจิตใจให้อยู่ใน
 ร่องรอยของความถูกต้อง. ความรู้เรื่องชีวิตวัฏหารก็จะไม่
 เป็นหมัน คือเราสามารถผสมโรงกับชีวิต ซึ่งเป็นการลงทุน
 ค้ำอยู่ในตัวมันเองแล้ว มันก็จะมีผลกำไรเกิดขึ้นโดยแน่นอน.
 เรียกว่าชีวิตวันคืนล่วงไป ๆ ด้วยความมีประโยชน์ มีธรรมะที่
 เจริญ เจริญด้วยธรรมะ, เรียกว่าเจริญงอกงามในทางแห่ง
 พระธรรม ซึ่งที่แท้ก็คือกฎของธรรมชาติ.

สิ่ง^๕นี้สิ่งเดียวกันแหละ นักวิทยาศาสตร์เขาจะเรียกว่า
 กฎของธรรมชาติ พวกที่ถือศาสนาไม่มีพระเจ้า ก็เรียกว่า
 พระธรรม, พวกที่ถือศาสนาที่มีพระเจ้า ก็เรียกว่าพระเจ้า.
 แต่ถ้าเรียกว่าพระเจ้านั้น พวกนักวิทยาศาสตร์รับไม่ได้นะ
 เขาไม่ชอบเขาไม่เห็นด้วย เขาไม่เชื่อว่าจะมีพระเจ้าอย่างที่ว่า,
 ฉะนั้นศาสนาที่มีพระเจ้าจึงไม่สบายพวกนักวิทยาศาสตร์, ^๕
 ราวว่ามีพระธรรม เขาก็จะสงสัยว่าพระธรรมคืออะไร คือไม่

ใช้พระเจ้าก็แล้วกัน. ในที่สุดเขาว่า โอ้ กฎของพระธรรม
กฎของธรรมชาตินี้ก็คือของวิทยาศาสตร์นั่นเอง, ฉะนั้นนัก
วิทยาศาสตร์ทั้งหลายในโลก ก็จะไม่เกลียดธรรมะในฐานะที่
เป็นกฎของธรรมชาติ. ไปอ่านคำพูดของคนบางคน ที่เป็นนัก
วิทยาศาสตร์ เช่น ไอน์สไตน์ เป็นต้น เขาเขียนถึงพระธรรม
นี้ น่าฟังมาก แสดงว่าเขายอมรับเต็มที่.

เอาละ, ควรจะพอกันที วันนี้พูดเรื่อง **ชีวิตที่ไม่
เสียชาติเกิด** บางคนจะสะดุ้งเพราะกลัวว่าจะเสียชาติเกิด.
เดี๋ยวนี้เราพูดถึงเรื่องชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด ฉะนั้น ใครๆ ผู้ใด
ไม่อยากจะเสียชาติเกิดแล้วขอให้เข้าใจเรื่องนี้ ขอให้สนใจ
เรื่องนี้, เพราะว่าชีวิตมันเดินหน้าอยู่เรื่อย แล้วผสมโรงกัน
ให้ตีๆ ก็ถึงจุดหมายปลายทาง, เรียกว่าไม่เสียชาติ ที่ได้
เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา มีความสุขอยู่
ทุกทีพาราตริกาลเทอญ.

ขอติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ ให้พระคุณเจ้าสวด
บทพระธรรม เพื่อส่งเสริมกำลังใจ มีกำลังใจในการที่จะ
ปฏิบัติธรรมะสืบต่อไป.

รายชื่อหนังสือ ชุดหมื่นถ้อย

ฉบับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันคับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันคับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธคุณค่ากลอน	๔	๒๔.	นิเวศน์	๒	๔๒.	อดัมมยตา กับ สันติภาพ	๑
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑	๒๕.	วันครุ	๑	๔๓.	พระรัตนตรัย	
๓.	การงานคืออะไร?	๑	๒๖.	แผ่นดินทองต้องสร้างด้วย			ที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก	๑
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?	๑		แผ่นดินธรรม	๑	๔๔.	การพัฒนาชีวิตโดยพระ-	
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตสำหรับมนุษย์	๑	๒๗.	เมื่อพอใจในหน้าที่ ทักาลัง			ไตรลักษณ์จัดเป็นอดัมมโย	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษา			กระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ		๔๕.	ปฏิหารีย์แห่งอดัมมยตา	๑
	ไม่สมบูรณ์แบบ	๑		ที่ตนเอง. เมื่อไม่รู้จักตัวเอง		๔๖.	สหายธรรมของอดัมมยตา	
๗.	ปาวธนา และธรรมะ			ก็ไม่ว่าตนควรจะมีหน้าที่			และ อดัมมยตา กับ ปัญหา	
	ในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑		อะไร	๑		ของมนุษย์ยุคปรมาณู	๑
๘.	ชาติในปัจจุสมุปบาท	๑	๒๘.	ความเป็นพระอรหันต์	๑	๔๗.	พระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่รู้จัก	
๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุค		๒๙.	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑		และ อุดมคติของความ	
	ปัจจุบัน	๑	๓๐.	ลูกของชีวิต กับ เสน่ห์			เป็นแพทย์	๑
๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑		ของลูก	๑	๔๘.	การเห็นพระพุทธเจ้า	
๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑	๓๑.	กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่			พระองค์จริง และ	
๑๒.	ตัวตนคืออะไร?	๑		ต้องรู้จัก	๑		พระพุทธเจ้ามีอยู่ใน	
๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑	๓๒.	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั้น			ทุกหนทุกแห่ง	๑
	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้อง			คือความทุกข์	๑			
	ศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและ		๓๓.	การหมดความเห็นแก่ตัว				
	ไม่มีตัวตน	๑		คือหมดทุกข์	๑			
๑๔.	คุณพระไม่ตาย	๑	๓๔.	ชีวิต คือขันธทั้งห้า				
๑๕.	คุณพระไม่ตายและ			มิใช่ตัวตน	๑			
	เกิดมาทำไม?	๑	๓๕.	อดัมมยตาถา	๑			
๑๖.	ความรักดี	๑	๓๖.	อดัมมยตาประยุกต์	๑			
๑๗.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า		๓๗.	อดัมมยตาใช้หย่าอะไร				
	"พระเจ้า"	๑		ได้บ้าง	๑			
๑๘.	ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก	๑	๓๘.	เด็กจะเป็นผู้สร้างโลก				
๑๙.	การทำวัตรตามแบบ			ในอนาคต	๑			
	โบราณ	๑	๓๙.	คู่มืออานาปานสติภาวนา				
	ประมวลปรมัตถธรรม			อย่างสมบูรณ์แบบ	๑			
	ที่คนธรรมดาควรทราบ	๑	๔๐.	การใช้อานาปานสติให้เป็น				
	โลกอื่น	๑		ประโยชน์ในบ้านเรือน	๑			
๒๐.	ความเกิดแห่งทุกข์ และ		๔๑.	บทช่วยจำสำหรับเรื่อง				
	ความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑		อดัมมยตา	๑			

ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด.

(ชีวิตที่ได้รับสิ่งที่ได้ที่สุดที่ควรจะได้)

- ชีวิตโหวท คือการลงทุนของชีวิต เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งจะ
ต้องได้มากด้วยสติปัญญา.
- ที่ดีที่สุด : ทางกาย คือรู้จักใช้ปัจจัย ๔ อย่างถูกต้อง
ทางจิต คืออยู่เหนือปัญหา เหนือความทุกข์.
- ต้องร่วมมือกับธรรมชาติ โดยการปฏิบัติธรรม เพื่อให้บรรลุจุด
ประสงค์อันนี้, ควบคุมความถูกต้องของกายและจิตด้วยศีลและสมาธิ
มีเอกัคคตาจิต คือจิตที่มุ่งพระนิพพานเป็นอารมณ์, นิพพานคือที่สุด
ของชีวิตโหวท.
- เป็นสุขในการทำงาน รักผู้อื่น และบังคับใจได้ คือหลักธรรมที่
ควรเลือกมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ไม่เสียชาติเกิด.